

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Diplomová práce

Bc. Barbora Načeradská

**Multimodalita při simultánním tlumočení
(případová studie na francouzsko-českém materiálu)**

Case Study on Multimodality in Simultaneous Interpreting

Praha 2022

Vedoucí práce: prof. PhDr. Ivana Čeňková, CSc.

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala prof. PhDr. Ivaně Čeňkové, CSc. za její cenné rady, vstřícný přístup a trpělivost, se kterou vedla moji práci. Poděkování patří také všem tlumočnicím, které se účastnily případové studie. V neposlední řadě děkuji svým rodičům za podporu nejen při psaní diplomové práce, ale během celého studia.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne .....

.....

Barbora Načeradská

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá neverbální komunikací při simultánním tlumočení v kabinách. V teoretické části jsou uvedeny dosavadní relevantní poznatky o neverbální komunikaci z obecného hlediska se zaměřením především na problematiku gest. Následuje teoretické zpracování neverbální komunikace ve spojitosti se simultánním tlumočením. Empirická část zahrnuje případovou studii. Při její realizaci jsme vycházeli z disertační práce Eleny Zagar Galvãoové *Speech and gesture in the booth – A descriptive approach to multimodality in simultaneous interpreting* (2009) a poznatky jsme aplikovali na francouzsko-český materiál. Provedli jsme nahrávky vybraných tlumočnic při simultánním tlumočení a poté je analyzovali. Zde už jsme se soustředili přímo na používání gest a jejich opakování po řečníkovi. Dále tato část obsahuje analýzu dotazníků, které dané tlumočnice po skončení tlumočení vyplňovaly. Z výsledků naší případové studie vyplývá, že některá vybraná gesta byla skutečně ovlivněna řečníkem, ale z celkového pohledu tlumočnice gesta spíše nenapodobují. Pro hlubší poznání dané problematiky by bylo potřeba provést rozsáhlejší výzkum s reprezentativnějším vzorkem tlumočnicků a na dalších jazykových kombinacích.

Abstract

This thesis deals with nonverbal communication in simultaneous interpreting in booths. In the theoretical section, the relevant existing knowledge regarding nonverbal communication is presented from a general standpoint, focusing mainly on the issue of gestures. This is followed by an analysis of nonverbal communication in connection with simultaneous interpreting. The empirical section includes a case study. Its implementation is based on Elena Zagar Galvão's dissertation *Speech and gesture in the booth – A descriptive approach to multimodality in simultaneous interpreting* (2009) and applied to French-Czech material. Recordings were made of selected interpreters during simultaneous interpreting which were subsequently analysed. Here, the focus was directly geared toward the use of gestures and their copying. Furthermore, this section contains an analysis of the questionnaires that the interpreters answered after the interpretation. The results of this case study show that a several selected gestures were indeed influenced by the speaker, but overall, the interpreters tended not to imitate the gestures. However, more extensive research with a more representative sample of interpreters and on other language combinations is needed to gain a deeper understanding of the issue.

Klíčová slova:

simultánní tlumočení, neverbální komunikace, gesta, případová studie, analýza videonahrávek, dotazník, Elena Zagar Galvão

Keywords:

simultaneous interpreting, nonverbal communication, gestures, case study, video analysis, questionnaire, Elena Zagar Galvão

Obsah

Seznam zkratk

1. Úvod	8
2. Teoretická část	9
2.1. Neverbální komunikace a neverbální prostředky.....	9
2.2. Gesta.....	12
2.3. Gestický prostor.....	15
2.4. Neverbální komunikace při simultánním tlumočení.....	17
2.4.1. Simultánní tlumočení a jeho specifika.....	17
2.4.2. Model úsilí Daniela Gila.....	19
2.4.3. Neverbální komunikace při simultánním tlumočení u řečníka, u posluchače, u tlumočnicka.....	20
2.4.3.1. Řečník a neverbální komunikace.....	21
2.4.3.2. Posluchač a neverbální komunikace.....	21
2.4.3.3. Tlumočnick a neverbální komunikace.....	22
2.4.4. Pandemie koronaviru a simultánní tlumočení.....	24
2.4.5. Opakování gest.....	26
2.4.6. Elena Zagar Galvãoová: <i>Speech and gesture in the booth</i> – <i>A descriptive approach to multimodality in simultaneous</i> <i>intepreting</i> (2009).....	27
2.5. Metodologie.....	32
2.5.1. Cíl případové studie a výzkumná metoda.....	32
2.5.2. Postup.....	33
3. Empirická část	37
3.1. Analýza řečníků.....	37
3.2. Analýza studentek	48
3.3. Analýza profesionálních tlumočnic.....	57
3.4. Analýza dotazníků.....	65
3.5. Diskuse.....	81
4. Závěr	85
Seznam použitých zdrojů	86
Přílohy	91
Příloha 1.....	91
Příloha 2.....	92

Seznam zkratk

AIIC	Association Internationale des Interprètes de Conférence (Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků)
ASKOT	Asociace konferenčních tlumočnicků
JTP	Jednota tlumočnicků a překladatelů

1. Úvod

Naše každodenní komunikace je multimodální, což znamená, že se skládá z verbální a neverbální složky, tedy z mluveného jazyka a neverbálních prostředků. Cílem této teoreticko-empirické studie je analýza právě těchto neverbálních prostředků při simultánním tlumočení. Zaměříme se především na gesta tlumočnicků. V teoretické části uvedeme problematiku neverbální komunikace a neverbálních prostředků obecně, přičemž se budeme detailněji zaměřovat na kategorii gest. Poté se budeme na neverbální komunikaci dívat v souvislosti se simultánním tlumočením, které má svá specifika. V závěru teoretické části uvedeme práci Eleny Zagar Galvãoové *Speech and gesture in the booth – A descriptive approach to multimodality in simultaneous interpreting* (2009), která poskytla podněty pro naši případovou studii s francouzsko-českým materiálem. Případovou studií se budeme zabývat v empirické části, kde budeme analyzovat videonahrávky a dotazníky. Vzhledem k nízkému počtu účastníků výzkumu jsme si vědomi toho, že výsledky nelze zcela zobecňovat a mohou být zkresleny. Doufáme však, že by výstup mohl být podnětným materiálem ke zkoumání neverbální komunikace při simultánním tlumočení pro budoucí práce zabývající se například i jinými jazykovými kombinacemi.

2. Teoretická část

Neverbální komunikace, tedy i gestikulace, jsou nedílnou součástí našeho každodenního jednání. Při rozhovorech s ostatními gestikulujeme záměrně i nezáměrně, gesta používáme i při přemýšlení a také při telefonování, kdy na nás další účastník komunikace nemůže vidět. Dokonce i nevidomí lidé od narození spontánně gestikulují. Gesta mohou být velkým pomocníkem pro mluvčího, udržují tempo jeho řeči, napovídají při hledání vhodné slovní zásoby. Zároveň však mohou z pohledu posluchače působit také rušivě. Každý jedinec má svou individuální gestikulaci, jejíž část mohl převzít od svých rodičů a příbuzných, osvojil si jejich typy gest. Mnoho gest je mezinárodně srozumitelných. Má to své důvody, když člověk, který zcela neovládá cizí jazyk, říká, že se domlouval *rukama nohama*. Ovšem i gesta podléhají kulturním odlišnostem a je třeba dbát určité opatrnosti při jejich používání. Odborným rozbořením gest, mimiky či postojů těla lze zjistit mnoho povahových rysů a dostat se až k psychice člověka. Gestikulace a vlastně vše, co dnes řadíme do neverbální komunikace, obohacuje náš projev, podtrhuje a charakterizuje naši osobnost a mnohdy řekne více než slova.

2.1 Neverbální komunikace a neverbální prostředky

Naše multimodální komunikace v sobě vždy nese verbální i neverbální složku. Verbální je vše, co říkáme a neverbální je to, jak se při tom pohybujeme, jak se tváříme nebo i to, jak stojíme. Neverbální komunikace je tedy vlastně komunikací těla, která nezahrnuje hlas. K neverbální komunikaci využíváme neverbální prostředky. Při rozdělení těchto prostředků vycházíme zejména z publikace Lucie Saicové-Římalové *Pragmatika* (2014), kterou využijeme také jako obecný úvod do problematiky neverbální komunikace. K základním předmětům zkoumání pragmatiky patří otázka, o čem lidé vlastně komunikují a jaké mají pro komunikaci důvody. Některé okruhy bádání se také mohou týkat nejen přenosu věcných informací, ale také toho, jak účastníci komunikace vnímají sebe, jak vnímají další účastníky nebo co si myslí o jejich vztahu. V této oblasti už velkou měrou působí také psychologie. Dále si pragmatika klade otázky o vyjadřování záměru mluvčího, o problematice přesvědčování, argumentaci, manipulaci, o principech, které umožní, že si účastníci komunikace rozumí a v neposlední řadě se zaměřuje také na neverbální komunikaci (Saicová-Římalová 2014: 7–10). Pro naši práci je relevantní pouze oblast neverbální komunikace, proto po tomto stručném shrnutí nebudeme dále termín pragmatika

či pragmalingvistika detailněji rozvádět. Budeme se věnovat již zmíněnému rozdělení neverbálních prostředků, jak je uvedeno v publikaci Lucie Saicové-Římalové (2014: 14). Sama autorka dodává, že se jedná o obvyklé rozdělení neverbálních prostředků podle toho, která část těla je při produkci využita, ale existuje i řada jiných vymezení podle různých kritérií.

Rozdělení neverbálních prostředků:

- a) mimika (výraz obličeje)
- b) gesta
- c) posturika (postoj a držení těla)
- d) kinezika (pohyby)
- e) řeč očí, pohled
- f) proxemika (vzdálenost)
- g) haptika (dotyky)
- h) prostředky, které bývají označovány jako paralingvistické, tj. doprovázející jazykový projev (např. svrchní tón řeči)
- i) vzhled (oblečení atd.)
- j) pachové vjemy aj.

ad a) Mimika je při komunikaci velmi důležitá. Z výrazu obličeje můžeme vyčíst momentální náladu mluvčího, jeho názory či různé emoce. O důležitosti mimiky vědí například herci, kteří mají výrazné líčení v obličeji právě z toho důvodu, aby jejich výrazy byly dostatečně viditelné. Výrazů obličeje existuje díky svalům ve tváři nespočet.

ad b) Gesty se budeme podrobněji zabývat dále, protože jsou hlavním tématem empirické části naší práce.

ad c) Postoj a držení těla může být z velké části ovlivněno spíše naším prostředím než náladou či osobností. Sportovci či lidé, u kterých je pohyb hlavní náplní práce, budou mít nejspíše vzpřímenější a pevnější držení těla než ti, kdo celý den sedí za stolem u počítače. Existují ale samozřejmě i situace, kdy je naše držení těla záměrně rovné a pevné. Chceme tak působit například sebevědoměji, můžeme tím ale vyvolat i pocit převahy během různých konfliktů. Postoj těla vypovídá také o vztahu mluvčího k posluchačům. Překřížené ruce mohou značit odstup, založené ruce v bok zlobu a ruce v kapsách lhostejnost vůči

posluchači, ale třeba i uvolněnost. Při čtení všech neverbálních prostředků je nutné brát v potaz kontext komunikační situace.

ad d) Do kineziky řadíme pohyby, které nemají významy gest, ovšem přesnou hranici těchto dvou kategorií nelze jasně vymezit. Zařadili bychom sem například mytí rukou, oblékání či tzv. bloumání po místnosti.

ad e) Řeč očí je úzce spojena s mimikou, přesto se zcela jistě jedná o samostatnou kategorii. Z výrazu očí vyčteme opět mnoho o emocích či stavech mluvčího. Řeč očí je daleko hůře ovlivnitelná a naučitelná než například držení těla. Pohled hraje velkou roli u dětí, které ho používají místo gest, když chtějí na něco upozornit či ukázat.

ad f) Proxemika zahrnuje vzdálenost mezi mluvčími, kterou lze rozdělit do určitých zón podle toho, jak daleko od sebe účastníci komunikace stojí. Každá zóna je vymezena pro určitého posluchače, ke kterému musíme mít příslušný vztah. Například do osobní či intimní zóny nenechá člověk vstoupit všechny posluchače a její narušení někým cizím může být velmi nepříjemné. Typickým příkladem je cestování hromadnou dopravou, kdy nemůžeme ovlivnit, zda někdo cizí naruší náš osobní prostor. Při videohovorech, které jsou v dnešní době velmi časté, vzniká poněkud jiný typ proxemiky. Účastníci komunikace nemusí být například ve stejné místnosti, ale kamera je zabírá zblízka a tento záběr jejich osobního či intimního prostoru je přenášen na obrazovku.

ad g) Haptika, stejně jako proxemika, závisí na vztahu k účastníkům komunikace. Při formální situaci bude haptika zahrnovat nejspíše pouze podání ruky. Při komunikaci s přáteli budou dotyky rozdílné a bude jich více.

ad h) Paralingvistické jevy stojí dle Jara Křivohlavého (1988: 134–135) na pomezí řeči a neverbálních prostředků. Patří sem svrchní tóny řeči, které jí dávají její charakteristické zabarvení, dále časové charakteristiky řečového projevu a jiné než slovní akustické projevy.

ad i) Do neverbální komunikace patří i náš vzhled. Hraje důležitou roli při utváření prvního dojmu. Oblečením a vzhledem většinou nevyjadřujeme přímo emoce jako je tomu u mnoha neverbálních prostředků, ale také tímto způsobem komunikujeme se svým okolím.

ad j) Neverbální prostředky zahrnují i pachy a vůně. Fernando Poyatos v publikaci *Nonverbal communication across disciplines* (2002: 274) zmiňuje navíc červenání se. I tento projev zařadíme do jedné z kategorií neverbálních prostředků, protože je také spojený s komplexní neverbální komunikací.

2.2 Gesta

Lucie Saicová-Římalová (2014: 14–15) ve své publikaci uvádí, že kategorie gest bývá definována různě široce. Obvykle se gesta vymezují jako pohyby rukou, ale lze nalézt i rozdílná pojetí. Jinak budeme gesta chápat například u malých dětí, kdy za gesto lze pokládat pohyb celého těla. Dále je třeba odlišit gesta od nějaké činnosti, ale hranice mezi jednotlivými typy nejsou vždy zcela zřejmé. Cornelia Müllerová ve své stati *Gestural modes of representation as techniques of depiction* (2014: 1691) o gestech hovoří jako o viditelných a manuálních formách myšlení během komunikace. Můžeme na ně podle ní (Müller 2014: 1699) nahlížet také jako na přirozené a umělecké¹ iluze reality ztvárněné rukama a také jako na nejspíše první prostředky napodobování v lidské evoluci. Pro potřeby této práce se budeme držet definice gest jako pohybů rukou.

Dále budeme pracovat s klasifikací gest podle Davida McNeilla a jeho publikace *Hand and Mind: What Gestures Reveal about Thought* (1992: 75–81). Ačkoli se nejedná o příliš aktuální publikaci, klasifikace Davida McNeilla je dnes stále velmi používaná a citovaná. Českou terminologii jsme většinou převzali ze zmiňované publikace Lucie Saicové-Římalové (2014).

Klasifikace gest:

- a) Gesta ikonická²
- b) Gesta metaforická³
- c) Gesta deiktická⁴
- d) Kohezní gesta⁵
- e) Beats⁶

---

¹ V originále: *natural and artful*. Pokud není uvedeno jinak, autorkou překladů je řešitelka práce.

² V originále: *iconic gestures*

³ V originále: *metaphoric gestures*

⁴ V originále: *deictic gestures*

⁵ V originále: *cohesive gestures*

⁶ V originále: *beats*. Český ekvivalent *úder* či *úderná gesta* by mohl být zavádějící a nepovažujeme ho za vyhovující. Nenašli jsme vhodný český termín, proto budeme pracovat s anglickým pojmenováním *beats* a v textu ho nebudeme skloňovat.

Pokud není uvedeno jinak, vycházíme při definici konkrétních kategorií z výše zmíněné McNeillovy publikace (1992: 75–81).

Ikonická gesta mají blízký vztah k sémantickému obsahu řeči, snaží se tedy zobrazit stejnou skutečnost, o které mluvčí hovoří. Ukázkou může být klasický pohyb rukou nahoru, když se mluví například o tom, že ceny určitého zboží stouply nebo vzrostly. Nebo naopak pohyb rukou dolů, kdy mluvčí hovoří například o tom, že teploty klesly. Zda je gesto ikonické, určujeme podle toho, jestli představuje stejnou scénu, jaká je popisována v řeči. Příklady ikonických gest dále dokládají, že gesta a řeč tvoří propojené komplexní vyjadřování, přičemž jedním můžeme vždy vyjádřit něco navíc, co tím druhým vyjádřit nelze. Irene Mittelbergová ve své studii *Gestures and iconicity* (2014: 1713) upozorňuje, že ikonická gesta mají široké spektrum a míra jejich ikoničnosti může být rozdílná a během řeči se mohou vyvíjet. Mohou odrážet určitou řečnickovu vzpomínku nebo jeho osobní chápání i abstraktních kategorií (Mittelberg 2014: 1719). V závěru autorka dodává (Mittelberg 2014: 1726), že ikonická gesta, místo toho, aby odkazovala k něčemu ve vnějším světě, se mohou stát ikonickým světem sama o sobě.

Metaforická gesta jsou podobná ikonickým v tom smyslu, že popisují něco imaginárního. Ovšem metaforická gesta ukazují abstraktní jevy, například vědomosti, jazyk sám o sobě, imaginární prostor před mluvčím, do kterého zasazuje události, lidi nebo předměty.

Deiktická gesta jsou pohyby, kdy dotyčný ukazuje. Může ukazovat přímo prstem, ale i dalšími částmi těla, jako je hlava nebo brada a může k tomu využít i jiné objekty. Tato gesta mohou odkazovat na abstraktní nebo nepřítomné subjekty, ale často je také mluvčí využívá k upoutání pozornosti na subjekty přítomné, jak podotýká Ellen Frickeová ve studii *Deixis, gesture, and embodiment from a linguistic point of view* (2014: 1818).

Kohezní gesta slouží k propojení tematicky souvisejících částí promluvy, které mohly být odděleny vsuvkou nebo pauzou. K tomuto účelu se používají již dříve produkovaná gesta z ostatních kategorií (McNeill 1992, cit. dle Bohle 2014: 1456).

Beats jsou gesta, která nenesou jasně rozpoznatelný význam. Vyčleňují se podle charakteristických pohybů. Mohou být nevýrazná, nedynamická, ale může se jednat naopak i o rychlá až trhaná švihnutí rukou, prsty nebo hlavy.

Toto rozdělení budeme aplikovat i u případové studie v empirické části práce. Nebudeme však pracovat s kategorií kohezních gest, protože se překrývá s ostatními

kategoriemi a pro naši analýzu není příliš podstatná. Kategorie beats je pro nás příliš široce vymezená, proto jsme se pro potřeby naší práce rozhodli o vyčlenění kategorie, kterou nazveme statická beats. Jedná se o pohyby, kdy si lidé položí ruce nebo dlaně na stůl či si ruce založí. Dle rozlišení fází gest Adama Kendona (2004: 111-113)⁷ by tato podle nás statická beats mohla patřit do klidové fáze. Jedná se o jednu ze čtyř základních fází, které společně tvoří gestovou jednotku⁸. První je právě klidová poloha⁹, po které následuje přípravná fáze¹⁰ a ruka směřuje k vrcholné fázi¹¹ gesta. Zde může ruka vytvarovat určitý tvar¹². Po vrcholné fázi se ruka opět vrací do klidové polohy. Dle našeho názoru však bude lepší řadit daná gesta do kategorie statických beats a rozložením gestové jednotky se dále nezabývat, protože její určení by v mnoha případech mohlo být velmi sporné. Statická beats však zároveň nelze řadit do neverbálních prostředků posturiky nebo kineziky. Tato statická beats jsou blízka obecné kategorii beats, protože pomáhají mluvčím udržet tempo řeči a pomáhají se strukturou projevu. Mluvčí se k nim systematicky vrací. Jejich provedení je však na rozdíl od beats statické.

K McNeillovým skupinám jsme se rozhodli zařadit ještě jednu kategorii gest. Jedná se o adaptory, jak je nazývá Milan Mikuláščík ve své publikaci *Komunikační dovednosti v praxi* (2010: 110) a charakterizuje je jako sebemanipulující gesta a jako příklad uvádí škrábání se nebo tření rukou. Podle studie *The Repertoire of Nonverbal Behavior: Categories, Origins, Usage, and Coding* autorů Paula Ekmana a Wallace V. Friesena (1981: 92–100) se jedná o pohyby, které se přizpůsobují našim tělesným nebo psychickým potřebám. Autoři rozlišují tři typy adaptorů: *self-adaptors*, *alter-adaptors* a *object-adaptors*. Lze je stručně shrnout jako adaptory, kdy se dotýkají části těla navzájem, kdy se dotýkají jiného těla a kdy se dotýkají určitého objektu. V naší práci budeme však používat termín a definici podle Milana Mikuláščíka, protože ji shledáváme naprosto dostačující. V empirické části této práce se nejčastěji setkáme s adaptory, které pomáhají k odbourání stresu či vyrovnání se se stresem nebo obtížnou pasáží. Jedná se především o dotýkání se hodinek na zápěstí, prstýnků nebo oblečení. Fernando Poyatos v práci *Audible-visual approach to speech* (1992: 53) ve spojení s adaptory upozorňuje ještě na zvuky,

---

⁷ České termíny byly použity podle citace v *Novém encyklopedickém slovníku češtiny*, heslo *Gesto* [cit. 26. 3. 2022]. Dostupné z <https://www.czechency.org/slovník/GESTO>.

⁸ V originále: *gesture unit*

⁹ V originále: *recovery*

¹⁰ V originále: *preparation*

¹¹ V originále: *stroke*

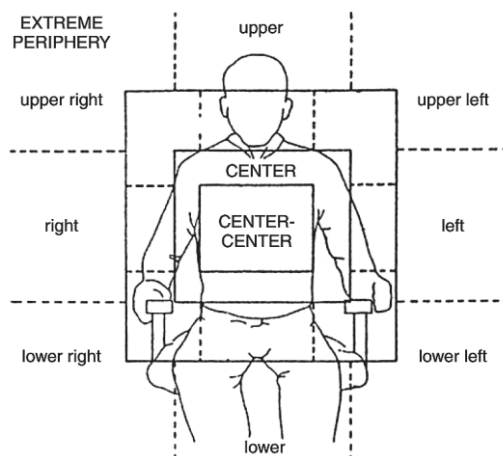
¹² V originále: *hand shape*

které je mohou doprovázet. Například tření rukou nebo oblečení může vyvolat šum, což v kabině při tlumočení není žádoucí.

Po začlenění dalších dvou kategorií k původní McNeillově klasifikaci dostaneme rozdělení gest, se kterým budeme pracovat během případové studie v empirické části:

- a) Gesta ikonická
- b) Gesta metaforická
- c) Gesta deiktická
- d) Beats
- e) Statická beats
- f) Adaptory

2.3 Gestický prostor

Gestický prostor

Ilustrace převzata z publikace McNeill, D.: *Hand and Mind: What Gestures Reveal about Thought*. Chicago: University of Chicago Press, 1992: 89.

David McNeill se dále ve své studii *Hand and Mind: What Gestures Reveal about Thought* (1992: 86–88) věnuje gestickému prostoru. Jedná se o prostor před sedícím řečníkem, který v něm gestikuluje. Gesta za řečnickovým tělem jsou pouze výjimečná a mají konkrétní status. Ve studii Davida McNeilla je brán v potaz dospělý řečník, u dětí se gestický prostor liší. David McNeill také upozorňuje, že využití gestického prostoru je jiné v závislosti na národnosti.

Gestický prostor je rozdělen do několika částí ve tvaru různě velkých čtverců. Místo těsně před řečnickovou hrudí se nazývá centrum-centrum¹³, to obklopuje centrum¹⁴, které zasahuje od ramen po pas. Následuje periferie rozdělená na horní, dolní, pravou a levou¹⁵. Stejným způsobem je rozdělen poslední úsek nazývaný extrémní periferie¹⁶. V každé části gestického prostoru se typicky objevuje jedna ze zmiňovaných kategorií gest. Ikonická gesta jsou spíše v centru-centru, metaforická ve spodní části centra a deiktická mohou zasahovat až do periferie. Beats se objevují v různých částech gestického prostoru většinou v závislosti na řečnickovi. To, že se různá gesta používají v různých částech, podporuje podle Davida McNeilla rozdělení do příslušných kategorií.

Pokud spolu hovoří více mluvčích, mohou se jejich gestické prostory podle studie *Gestikulace ve sdíleném prostoru jako kooperativní utváření významu* Evy Lehečkové a Jakuba Jehličky (2019: 151) přibližovat nebo i prolínat a vytvářet tak komplexní sdílený prostor. Během gestikulace v tomto sdíleném prostoru mohou účastníci komunikace vzájemně kopírovat gesta od druhých. Jedná se především o gesta, která mají společnou referenci pro všechny účastníky. Pro ilustraci uvedeme vlastní příklad. Pokud by všichni účastníci komunikace mluvili o klavírním koncertě, je velmi pravděpodobné, že nejčastěji používaným gestem bude gesto hraní na klávesách klavíru.

David McNeill (1992: 89) na základě analýzy pořízených videonahrávek rozhovorů několika mluvčí vyzoroval, že u posluchačů se gesta většinou neobjevují, rozhodně ne v takové míře jako u řečníků. Ačkoli se posluchač nachází ve stejné komunikační situaci, slyší to samé jako řečník a nejspíše si konstruuje i stejné představy o probíraných tématech, nepoužívá žádná gesta. Vysvětlení nabízí Starkey Duncan jr. a Donald W. Fiske (cit. dle McNeill 1992: 89). Tvrdí, že gesta jsou vázána na řeč a také na střídání rolí při konverzaci. Ve chvíli, kdy jedinec dostane roli řečníka, mluví a používá gesta. V momentě, kdy mu připadne pasivní role posluchače, přenechává i gesta jinému řečnickovi. U tlumočnicků je tato role složitější, protože jsou vlastně v jedné chvíli posluchačem i řečníkem, který produkuje řeč v cílovém jazyce. Tomu se budeme blíže věnovat v následující kapitole.

Neverbální komunikace je spjata s naší komunikací verbální. Mnoho prostředků neverbální komunikace je s řečí spojeno z hlediska osvojování jazyka, jak uvádí

---

¹³ V originále: *center-center*

¹⁴ V originále: *center*

¹⁵ V originále: *periphery (upper, lower, right, left)*

¹⁶ V originále: *extreme periphery*

Eva Lehečková a Jakub Jedlička v práci *Multimodální konstrukce: jazyk a gestikulace jako vtělená kognice* (2018: 99). U dětí dokonce určitý typ gestikulace předchází řečové produkci. Některé neverbální prostředky používáme vědoměji než jiné, ale všechny jsou pro naše dorozumívání důležité. Gestický prostor nejspíše příliš nevnímáme, ale přesto se v něm neustále pohybujeme. Problematiku neverbální komunikace jsme uvedli obecně a zmínili jsme pojmy, se kterými budeme nadále pracovat. Nyní se zaměříme na neverbální komunikaci při simultánním tlumočení v kabinách, protože to samo o sobě není běžnou komunikační situací.

2.4 Neverbální komunikace při simultánním tlumočení

2.4.1 Simultánní tlumočení a jeho specifika

Simultánní tlumočení není typickou komunikační situací. Role jednotlivých účastníků se zde nestřídají, někteří účastníci na sebe často ani nevidí, a dokonce se nemohou ani oslovit. Také vzdálenost mezi účastníky je různorodá. Existuje mnoho specifík simultánního tlumočení. Nelze je postihnout všechna v jedné práci, zaměříme se tedy pouze na vybrané jevy. Musíme podotknout, že simultánní tlumočení je kognitivně náročnou a mentálně specifickou činností. Vyžaduje mnoho pozornosti a pohotovosti, jak uvádí Ivana Čeňková v *Úvodu do teorie tlumočení* (2008: 24). Celý proces simultánního tlumočení sestává ze tří fází, kdy jedna přechází v druhou, navzájem se překrývají a v podstatě probíhají paralelně. Ačkoli nejsou badatelé zajedno, co se týče názvů jednotlivých fází, ohledně jejich průběhu se shodují. Obecně se v první fázi jedná o aktivní poslech originálu v jazyce výchozím a jeho analýzu, druhá fáze spočívá ve zpracování vyslechnuté informace a její uložení do operativní paměti a třetí fáze obsahuje produkci v jazyce cílovém. Během všech těchto fází by měl zůstat zachován záměr řečníka a mělo by být dosaženo stejného zamýšleného efektu (Čeňková 2008: 47–48). Polemiky vyvolávala právě ona souběžnost poslechu a produkce. Některé badatele se domnívali, že souběžnost těchto činností není možná. Pozdější výzkumy však dokázaly, že je možné současně hovořit i poslouchat, pokud mají obě tyto činnosti stejný předmětný obsah, jak poukázala například Danica Seleskovitchová (1975, cit. dle Čeňková 2008: 50). Dále jsou konferenční tlumočníci neustále konfrontováni s multimodalitou ze strany řečníka, jak uvádí Kilian G. Seiber (2012: 343). Řečník může totiž zároveň hovořit a gestikulovat nebo dokonce používat různé

vizuální podklady, jako jsou například prezentace, grafy atd. Ale i tlumočnickův projev je multimodální ať už z hlediska jeho gestikulace, které se budeme věnovat, nebo když vezmeme v potaz poznámky, se kterými během procesu pracuje.

Tlumočnický využívá různých strategií a mechanismů k tomu, aby dosáhl úspěšného průběhu simultánního tlumočení. Paralelní uskutečňování poslechu a mluvení je bezesporu náročné i pro zkušené tlumočnický. Vnímání řeči ve výchozím jazyce a zároveň formulace sdělení v cílovém jazyce tlumočnický zajišťuje mechanismy, které volí každý tlumočnický individuálně. Mezi ty nejdůležitější patří především časový posuv, rozdělená pozornost, pravděpodobnostní prognózování, princip ekonomie a zpětná korektura. K tomuto základu se dále řadí specifické prostředky, které závisí na individuální volbě tlumočnický. Může to být využívání pauz, zrychlení absolutního tempa či prodlužování slabik (Čeňková 2008: 52). Všechny tyto strategie a mechanismy posluchač od tlumočnický nějakým způsobem uslyší. Změní se například tempo tlumočnickovy řeči, vznikne pauza, posluchač se dozví nějakou informaci ještě dříve, než ji řečnický vysloví. Ovšem i neverbální komunikace je pro tlumočnický při jeho práci velmi důležitá, jak uvádí také Geert Brône a Heidi Salaetsová v úvodu k publikaci *Linking up with video* (2020: 5), ačkoli je samozřejmě neverbální komunikace ve většině případů nepřenositelná a posluchač ji nemá šanci nijak zaznamenat, pokud na svého tlumočnický nevidí do kabiny. Ovšem stejně jako gestikuluje tlumočnický, gestikuluje také řečnický. Ani naše běžná komunikace, ani simultánní tlumočení nejsou ochuzeny o tuto neverbální složku u všech účastníků. Někdy jsou právě gesta tím, co dává řečnickovu projevu ten správný ráz, vysílá zamýšlenou zprávu a na tlumočnickovi je toto všechno rozšifrovat. Tlumočnickovi tedy nestačí k výkonu jeho profese znát pouze jazyk, musí znát i cizí kulturu a s ní spojené případné mezikulturní překážky třeba i v oblasti gest, jak podotýká Fernando Poyatos ve své práci *Nonverbal communication in simultaneous and consecutive interpretation: A Theoretical model and new perspectives* (1987: 243).

Neverbální komunikace je tedy zcela určitě spojena s tlumočnickovým projevem a jistě často také plní funkci určitého mechanismu pro úspěšný průběh simultánního tlumočení. Fernando Poyatos ve své práci (1987: 236) tvrdí, že jádro tlumočení sestává z jazyka, parajazyka a kineziky. Tato trojice pojmů označuje to, co říkáme, jak to říkáme a jak se při tom hýbeme či projevujeme neverbálně. Do kineziky patří tedy i gesta. S tímto tvrzením souhlasíme, ale během naší práce se budeme orientovat na kategorizaci neverbálních prostředků a následně samotných gest tak, jak jsme je uvedli v předchozí části práce.

2.4.2 Model úsilí Daniela Gila

V následující podkapitole vycházíme z publikace Daniela Gila *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training* (2009). Konkrétně se zaměříme na model úsilí Daniela Gila. Budeme se mu věnovat z toho důvodu, že dobře ilustruje náročnost procesu tlumočení a úsilí, které je zde hlavním tématem, může být podstatně ovlivněno řečnickovou i tlumočnickovou gestikulací.

Zmíněný model představuje podle Daniela Gila (2009: 160–173) úsilí, které musí být vynaloženo při procesu tlumočení. K vynaložení tohoto úsilí je využívána pracovní kapacita tlumočnicka, která je nezbytná pro kvalitní výkon. Model úsilí pro simultánní tlumočení sestává podle autora ze tří částí reprezentujících mentální procesy u tlumočnicka. Zaprvé je to percepce a analýza, zadruhé uložení do krátkodobé paměti a zatřetí úsilí produkce v cílovém jazyce. Všechny zmíněné kroky propojuje navíc úsilí koordinace. Pro hladký průběh tlumočení je důležité, aby celkové nároky na pracovní kapacitu nebyly vyšší než dostupná pracovní kapacita a dále nesmí nároky na jednotlivá úsilí převyšovat kapacitu vyčleněnou právě pro tato daná úsilí. V případě nedostatku pracovní kapacity může dojít ke zhoršení tlumočení, což se může projevit v chybách při tlumočení, ale také na hlasu nebo intonaci. Nepřiměřené či nesprávné rozdělení pracovní kapacity pro dílčí úsilí může vést k tzv. deficitnímu řetězci. V tom případě se potíže neprojeví v problematickém úseku, ale až v tom následujícím, protože veškerá kapacita byla vydána na obtížnou část a na tu další již nemá tlumočnick žádnou k dispozici.

Daniel Gile dále v publikaci (2009: 159) zmiňuje automatizované a neautomatizované mentální operace¹⁷. Logicky vyvozuje, že neautomatizované procesy vyžadují více mentální energie, tedy více pracovní kapacity než procesy automatizované. První zmíněné lze časem automatizovat, ale stanovení přesné hranice mezi těmito dvěma typy není snadné. Automatizované procesy jsou samozřejmě méně náročné na kapacitu tlumočnicka. Myslíme si, že i vnímání neverbálních prostředků, tedy i gest, řečnicka by mohlo být zařazeno do automatizovaných procesů. Sylvi Rennertová ve své studii *Visual Input in Simultaneous Interpreting* (2008: 208) odkazuje na tezi Sergia Viaggia (1997: 289), který uvádí, že neverbální signály jsou obvykle dekodovány nevědomě, takže nevyžadují žádnou kognitivní energii a spíše slouží k usnadnění celého procesu tlumočení. Tlumočnickovi mohou také pomoci s pracovní kapacitou. Pokud je například v místnosti hluk a tlumočnick neslyší řečnicka čistě nebo dost hlasitě, musí vynaložit daleko více pracovní

---

¹⁷ V originále: *automatic and non-automatic operations*

kapacity do úsilí poslechu a analýzy. Na zbylá úsilí však nemusí mít již dost kapacity a dojde ke zhoršení tlumočnického výkonu. Pokud však tlumočnick na řečníka vidí a vnímá jeho neverbální komunikaci, může mu to nahradit nedostatečně jasný poslech. Řečnickova gesta a mimika tak vyplní mezery, na které by bylo potřeba vynaložit množství pracovní kapacity a tato kapacita tak může být rovnoměrně rozdělena podle tlumočnickova uvážení.

Susan Wagner Cooková ve stati *Gesture and working memory* (2014: 1940) dochází na základě studií k závěru, že používání gest snižuje nároky na pracovní paměť řečníka. Mělo by tedy ušetřit vynaložené úsilí tlumočnicků ve druhé fázi při ukládání do krátkodobé (pracovní¹⁸) paměti. Vliv gestikulace na vynaložené úsilí je podle nás zřejmý, ale do jisté míry také velmi individuální. Pro některé tlumočnický může být zapojení gestikulace, ač nevědomé, do procesu tlumočení náročnější a musejí vynakládat větší úsilí. Některým tlumočnickům to naopak může spíše pomoci například se strukturou a plynulostí projevu. Na druhou stranu gestikulace řečníka je dle našeho názoru ve většině případů přínosná. Tlumočnick ji navíc vnímá nevědomě, nemusí na ni vynakládat žádné další úsilí a přitom mu pomáhá s porozuměním originálního příspěvku. Neverbální komunikace se tedy promítá i do modelu úsilí Daniela Gila.

2.4.3 Neverbální komunikace při simultánním tlumočení u řečníka, u posluchače, u tlumočnicka

Simultánní tlumočení je složitý proces, kterého se však tlumočnick neúčastní sám. Musíme brát v potaz řečníka či řečnický a jednoho nebo více posluchačů. Všichni ze zmíněných neverbálně komunikují, ačkoli každý trochu jinak a s jiným záměrem. Zaměříme se nyní tedy na neverbální komunikaci u všech třech účastníků tlumočení, vždy samozřejmě spíše z pohledu tlumočnicka. Materiály čerpáme z průkopnické práce Hildegund Bühlerové *Conference interpreting: A Multichannel communication Phenomenon* (1985), ve které odkazuje na výsledky své studie z roku 1980.

---

¹⁸ Pro potřeby naší práce budeme termíny *krátkodobá* a *pracovní paměť* vnímat jako rovnocenné.

2.4.3.1 Řečník a neverbální komunikace

Hildegund Bühlerová publikovala v roce 1980 studii, ve které se zaměřila na důležitost vizuálních informací pro profesionální tlumočníky během tlumočení. Provedla výzkum a ze získaných dat vyplývá, že pro 98 % tlumočnicků je důležité na řečníka vidět, mít možnost sledovat jeho výraz ve tváři, pohyby rukou, hlavy, jeho pohled a celkový postoj. Všechny tyto aspekty totiž slouží tlumočnickovi k lepšímu pochopení řečníka, a navíc mu může neverbální projev prozradit i to, co řečník neříká nahlas. Řečník využívá gesta v projevu ze stejných důvodů, jako by je používal v běžném hovoru, snaží se určité informace zdůraznit, pokouší se je ukázat, předvést, gestikulace mu pomáhá ve vyjadřování. Samozřejmě ne všichni řečníci užívají neverbální prostředky stejným způsobem, někdo více, někdo méně, ale tlumočnickovi vždy pomůže, když na ně během procesu tlumočení uvidí. Hildegund Bühlerová ve své studii zmiňuje i možnost, kdy tlumočnick nevidí na řečníka přímo, ale má k dispozici pouze přenos puštěný do televize¹⁹. Tato situace je přínosnější, než kdyby tlumočnick na řečníka neviděl vůbec, ale má také mnoho nevýhod. Jako nejproblematictější uvádí Hildegund Bühlerová moment, kdy se střídají řečníci. Je běžné, že aktuální řečník ke konci svého projevu neverbálně odkáže na následujícího řečníka tím, že mu například pokyne, podívá se na něj, vyzve ho gestem ruky. Stejně tak účastník, který je na řadě se svým příspěvkem, se neverbálně projeví a dá najevo svou přípravu, například si srovná papíry, upraví oblečení atd. Tato gesta tak tlumočnicka připraví na to, že se budou střídat řečníci, dostane vizuální informaci o těchto řečnících a nebude poté zaskočený, až ve sluchátkách uslyší jiný hlas.

Řečník může také gestem nahradit nějaké slovo, aby mu dodal důraz. Typickým příkladem je lusknutí prsty ve významu snadného uskutečnění určité záležitosti. Jak podotýká Fernando Poyatos ve studii *Nonverbal communication in interpretation* (2002: 277), tlumočnick musí jakékoli gesto či postoj přetlumočit verbálně, protože může ukrývat nevyslovený význam.

2.4.3.2 Posluchač a neverbální komunikace

Data ze zmíněné studie (Bühler 1985) dále udávají, že 52 % respondentů, tedy tlumočnicků, si přeje mít během tlumočení možnost vidět na své posluchače. Opět je tu uveden přenos přes televizní obrazovku, kdy se tlumočnickovi dostává omezený pohled

---

¹⁹ V dnešní době lze aplikovat i na přenos na počítači.

do sálu a mnohdy vidí pouze řečníka, který právě hovoří. Tento vymezený výhled mu neposkytuje žádné informace o jeho posluchačích, kterým tlumočí. Přitom právě zpětnou vazbu od publika považují tlumočníci dle studie za důležitou. S multimodální komunikací se setkáváme i v běžném životě a i při každodenních rozhovorech většinou vidíme na všechny účastníky komunikace, dostáváme od nich určitou zpětnou vazbu, jsme součástí komunikace a necítíme se být odděleni. Výstup tlumočení by měl být co nejvíce přirozený, srozumitelný a dostupný posluchači. Pokud se mu dostane stejných podmínek, jaké doprovázejí naše každodenní rozhovory, přispěje to k jeho přirozenějšímu předání. Respondenti studie uvádějí, že vizuální kontakt s publikem je pro ně důležitý z několika aspektů. Zpětná vazba od posluchačů jim napoví, zda je například posluchač překvapen. Podle výrazu v obličeji mohou dále zjistit, jestli posluchač rozumí nebo spíše nerozumí. Z mimiky je možné vyčíst, zda se například nudí. Tyto indicie mohou tlumočnickovi pomoci v tom, aby svůj projev upravil právě podle potřeb posluchače.

2.4.3.3 Tlumočník a neverbální komunikace

Někteří tlumočníci také uvádějí, že je pro ně přínosné, pokud vidí i do sousedních kabin. Tento požadavek bývá podle Hildegund Bühlerové (1985: 53) často přehlížen. Tlumočníci jako důvody pro vizuální kontakt s ostatními kabinami zmiňují například možnost sdílení informací a terminologie. Zde bych se ráda zamyslela nad kapacitou, kterou by k tomu tlumočníci museli vydat již během tlumočení. Jeden z kabiny by nejspíše mohl spolupracovat i s kolegou z jiné kabiny, ale při samotném procesu tlumočení se mi zdá pravděpodobnější spolupráce spíše mezi kolegy v jedné kabině. Na druhou stranu spolupráce mezi kabinami před nebo po skončení tlumočení je přínosná a mnohem lépe uskutečnitelná. Dalším důvodem, proč tlumočníci chtějí vidět do ostatních kabin, je předcházení pocitu izolovanosti. Ani při běžné komunikaci se neocítáme ve vakuu, ale jsme součástí komunikační situace. Stejně podmínky označují tlumočníci při své práci za důležité. Třetím důvodem udávaným respondenty je potřeba vědět, co se děje v ostatních kabinách. Musíme však poukázat i na to, že ne všem lidem, a tedy ne všem tlumočnickům, vyhovují stejné podmínky. Proto je dobré uvést, že jistě existuje mnoho tlumočnicků, kteří by raději pracovali více izolovaně, nepotřebovali by ke své práci kontakt s ostatními kabinami, práce s dalšími kolegy během procesu tlumočení by je příliš rozptylovala a spíše by jim vyhovoval pocit, že jsou odděleni a mohli se tak lépe soustředit. Je samozřejmé, že pro konferenční tlumočení je spolupráce s kolegou v kabině zásadní. Chceme zde pouze

podotknout, že každý tlumočnický má individuální požadavky a vyhledává různorodé podmínky práce.

V souvislosti s neverbální komunikací a tlumočnickem bychom se rádi dotkli tématu prvního dojmu, na který upozorňuje například Ollala García Becerrova ve své práci *First impressions in interpreting quality assessment: The Incidence of nonverbal communication* (2012). Vychází zde z několika odborných názorů, ze kterých vyplývá, že první dojem obecně závisí na dostupných informacích, chování jednotlivce, vlastních očekáváních, motivaci, stereotypech a neverbální komunikaci. Právě tento poslední bod nemohou tlumočnické ze svých kabin ovlivnit. Sám posluchač má nějaká očekávání, může mít i nějaké základní informace o tlumočnickovi, podle hlasu pozná, zda je to muž či žena, a tak mohou vstoupit do hry stereotypy. Během tlumočení se tlumočnický vůči posluchači projevuje svým hlasem, jeho intenzitou, artikulací, výslovností, výškou a tempem. Podle respondentů v použité studii (Becerra 2012: 11) je pro první dojem, který si tvoří o tlumočnickovi, nejdůležitější intonace, plynulost, hlas a dikce. Na rozdíl od konsektivního tlumočení má posluchač opravdu minimální šanci posoudit tlumočnický vizuálně. Tlumočnické se tedy při tvorbě důležitého prvního dojmu spoléhají pouze na svůj hlas a práci s ním, protože tento dojem je důležitý, přetrvává v publiku i po skončení tlumočení na rozdíl od produktu tohoto procesu, který je prchavý a pomíjivý, jak odkazuje Ollala García Becerrova ve zmiňované stati (2012: 1) na práci Alessandry Riccardiové (2002). Je tedy otázkou, pro koho vlastně tlumočnické v kabinách gestikulují. Používají gestikulaci, aby dali řečnickovi najevo, že jeho řeč sledují a vnímají ho? Gestikulují, aby je lépe pochopil posluchač, ačkoli je nemůže vidět? Nebo gestikulují pro sebe, protože jim to pomáhá ve výstavbě promluvy? Odpovědi na tyto otázky necháváme otevřené a pro další práce a výzkumy.

Specifická situace ohledně vnímané gestikulace nastává při pilotáži. Pilotáž se používá při simultánním tlumočení na vícejazyčných konferencích. Jako pilotní se označuje ten jazyk, kterému rozumí všichni členové tlumočnického týmu a jehož prostřednictvím tlumočí vystoupení řečnicků, kteří hovoří jazykem, jemuž někteří tlumočnické nerozumí. Uvedeme modelovou situaci jako příklad. Řečnický mluví francouzsky, francouzský tlumočnický převádí do angličtiny a tlumočnické, kteří neovládají francouzštinu, poslouchají toto anglické tlumočení a z toho tlumočí dál do svých jazyků²⁰. Specifická je tato situace v tom, že ostatní tlumočnické vidí na řečnický, ale při tom poslouchají jiného

---

²⁰ Pilotáž. JTP. [cit. 5. 4. 2022] Dostupné z: <https://www.dev.jtpunion.org/O-profesi-Akce/Odborne/Definice-nekterych-pojemu-z-oblasti-tlumoceni-a-pre?commentspage=517>.

tlumočnicka, na kterého nevidí. Sledují tedy řečnickou gestikulaci, ale gestikulace pilotního tlumočnicka jim zůstává skryta. To může vyvolat problémy například se správným dekódováním řečnickových gest, která jsou vázána na kulturu, jež tlumočnick nemusí znát. Pro tlumočnicka tedy vzniká poměrně složitá situace, kdy musí pozornost rozdělit na řečnicka a jeho gesta a na poslech pilotního tlumočnicka. V jeden moment se musí snažit spojit to, co slyší, s tím, co řečnick gestikuluje nebo jak se tváří a zároveň všechny tyto informace předávat dál v cílovém jazyce.

Otázky, kterými se zabývala Hildegund Bühlerová, jsme se pokusili alespoň částečně zahrnout do našeho dotazníku (viz empirická část práce), protože se nám zdají z pohledu neverbální komunikace při celém procesu simultánního tlumočení zajímavé a podnětné.

2.4.4 Pandemie koronaviru a simultánní tlumočení

Nelze opominout koronavirovou pandemii a s ní spojená opatření, která ovlivnila nejen oblast profesionálního tlumočení, ale také výuku studentů tlumočení.

Studenti neměli možnost učit se v tlumočnických kabinách a museli zůstat doma. Výuka probíhala přes počítač a většina zkušebních příspěvků byly audionahrávky. Studenti tedy neměli příliš možností vyzkoušet si, jak funguje při tlumočení vizuální kontakt s řečnickem. Nemohli se tedy spoléhat ani na jeho gestikulaci. Na druhou stranu se však naučili pracovat s novými platformami, které se staly neodmyslitelnou součástí tlumočnického světa.

S těmito platformami pracovali také profesionální tlumočnicki. I v době pandemie zůstala možnost využít pro tlumočení na dálku k tomu určené kabiny nebo také speciálně vybavená místa s potřebnou technikou, tzv. tlumočnické huby. Neznamena to, že by tyto možnosti neexistovaly i před pandemií, ale během ní se poptávka po nich výrazně rozrostla. Samozřejmě lze využít i možnost tlumočení z domova. Tlumočení na dálku spadá do jedné ze tří kategorií, které vyčleňují Geert Brône a Heidi Salaetsová v úvodu k publikaci *Linking up with video* (2020: 4). Kategorie jsou rozděleny podle toho, jak je tlumočnick přítomen. To znamená, že v prvním případě je přítomen pouze částečně²¹ a to při tlumočení v kabině. Dále se jedná o tlumočení naživo²², kdy je tlumočnick přítomen ve stejné místnosti

---

²¹ V originále: *semi-distant*

²² V originále: *face-to-face*

jako ostatní účastníci komunikace. Poslední kategorií je právě tlumočení na dálku²³, kdy tlumočnick pracuje skrz telefon či video.

Na začátku pandemie vydala *Asociace konferenčních tlumočnicků* (ASKOT) první zprávu²⁴ o tlumočení na dálku. Připomíná v ní, že tlumočení na dálku představuje vyšší kognitivní zátěž pro všechny účastníky, tedy tlumočnický, posluchače i řečníky. Tlumočení samo o sobě představuje náročnou kognitivní činnost, při které je vyžadováno velké soustředění. Jakýkoli rušivý prvek, cokoli, co odvede tlumočnickovu pozornost, může mít na jeho výkon negativní vliv, jak potvrzuje také Robert G. Lee ve své studii *Role-space in VRS and VRI* (2020: 120). Možnost rušivých prvků při tlumočení na dálku prudce stoupá. Jedná se o problémy způsobené nekvalitním vybavením řečníků, tedy různé šumy, nepříjemné zvuky, neadekvátní hlasitost, dále ztížená možnost komunikace s kolegy v kabině, technické problémy na straně zřizovatele a mnoho dalších. U tlumočení na dálku se k celkové zátěži na tlumočnicka přidává navíc nutnost sledovat kamerové záběry řečníků a případné promítané dokumenty a prezentace. Franz Pöchhacker ve své studii *“Going video“* (2020: 22) odkazuje na tezi Waltera R. Jumpelta (1985), který porovnával užití televizní obrazovky a přímého výhledu na řečníka během tlumočení. Dospěl k názoru, že obrazovka nemůže nahradit přímý vizuální kontakt s řečníkem z důvodu odcizení, vzdálení se průběhu konference a únavě očí. Na druhou stranu však uznává, že zvětšený záběr řečníka přenášený na obrazovku může tlumočnickovi poskytnout relevantnější informace než přímý pohled na něj například přes velký sál. Ačkoli Jumpeltova studie není příliš novodobá, dotýká se aktuálních problémů.

V doporučených smluvních podmínkách pro tlumočení od *Asociace konferenčních tlumočnicků* (ASKOT) se dočteme, že v případě simultánního tlumočení musí být, kromě dalších požadavků, zajištěn přímý výhled do zasedacího sálu, na řečníka, na předsednictvo, na promítací plátno, nebo kvalitní videopřenos a další audiovizuální pomůcky²⁵.

Tlumočení na dálku má tedy mnoho faktorů, které znesnadňují proces tlumočení. Z hlediska gestikulace je potřeba podtrhnout především tlumočení audionahrávek, při kterých chybí obraz a tedy i gestikulace řečníka. Zadruhé sledování kamerových záběrů prezentací a řečníků, při kterých může být percepce gestikulace náročnější.

---

²³ V originále: *real distance*

²⁴ *Tlumočení na dálku – první výstupy pracovní skupiny*. ASKOT. Praha 8. 4. 2020. [cit. 1. 4. 2022]. Dostupné z <https://askot.cz/tlumoceni-na-dalku-prvni-vystupy-pracovni-skupiny/>.

²⁵ *Doporučené smluvní podmínky pro tlumočení*. ASKOT. [cit. 5. 4. 2022]. Dostupné z <https://askot.cz/wp-content/uploads/2020/03/DOPORU%C4%8CEN%C3%89-SMLUVN%C3%8D-PODM%C3%8DNKY-PRO-TLUMO%C4%8CEN%C3%8D.pdf>.

2.4.5 Opakování gest

I při běžné komunikaci někdy opakujeme gesta po dalších osobách. Můžeme zrcadlit nevědomě, ale i vědomě, abychom si například lépe představili skutečnost, o které dotyčný mluví. Hlavní výzkumnou otázkou naší práce je, zda tlumočníci opakují gesta po řečnících. Pokud tomu tak je, existuje několik důvodů, proč opakují gesta. Například Irene Kimbarová ve své studii *Gestures and mimicry* (2014: 1376–1377) uvádí, že lidé, kteří popisují stejný obrázek, mají sklon k používání stejných gest, protože před sebou mají danou a neliší se skutečnost. Ovšem i zde existují individuální rozdíly, které závisí například na zkušenosti mluvčího s konkrétními jevy nebo také s tím, co přesně chce jedinec při popisu podtrhnout. Domníváme se, že právě při popisu stejného obrázku nebo i situace se budou u mluvčích objevovat stejná gesta, ještě pravděpodobněji k tomu dojde, pokud budou všichni například ze stejného oboru nebo budou mít společné zkušenosti. Za běžných podmínek však při tlumočení tato situace nevzniká. Řečník může mít připravenou prezentaci s grafickými podklady a v tom případě by tlumočnick mohl jeho gesta spíše napodobovat, protože oba referují ke stejnému danému jevu. Pokud ale ilustrace chybí, sdílí řečník a tlumočnick pouze téma, se kterým ale může mít každý jinou zkušenost. Kdyby například řečník přednášel o určitém typu rybolovu a tlumočnick by rybaření nikdy nezažil, jejich gesta se nejspíše ve většině případů překrývat nebudou.

Elena Zagar Galvãoová na téma opakování gest naráží ve své studii *Gesture functions and gestural style in simultaneous interpreting* (2020: 171–174). Autorka prováděla experiment, při kterém si kladla dvě výzkumné otázky. Zaprvé, zda tlumočníci budou více gestikulovat u expresivnějšího a dynamičtějšího řečníka. Zadruhé, zda se budou deskriptivní gesta tlumočnicků formálně či funkčně podobat gestům řečníků. Řečníky měla dva, jeden působil velmi dynamicky, druhý naopak ne. Pracovala se čtyřmi tlumočnickými a na anglicko-portugalském materiálu. Dle jejích výsledků tlumočníci více gestikulovali při tlumočení dynamičtějšího řečníka. Jedním z ovlivňujících faktorů může být dle autorky téma příspěvku, které bylo u komunikativnějšího řečníka hodnoceno jako zajímavější. I téma, či spíše jeho podání, je tak vázáno na styl řečnickova projevu. Co se týče opakování gest, autorka dospěla k závěru, že dva tlumočníci gesta spíše opakovali, dva spíše ne. Přičemž opakování je zde i ve smyslu funkčního napodobení, jak uvedla Elena Zagar Galvãoová ve výzkumné otázce. V závěru (Galvão 2020: 174) dodává, že se jedná pouze o podnět k hlubšímu empirickému zkoumání této problematiky.

Pouze okrajově zmíníme další jev, který rozebírá Irene Kimbarová ve své studii (2014: 1377). Jedná se o gesta signalizující porozumění. Odkazuje na studii Judith Hollerové a Katie Wilkinové (2011), které zjistily, že někteří posluchači během komunikace napodobí gesta mluvčího a dodají *yeah*²⁶ ve smyslu vyjádření porozumění a sledování promluvy. To by mohl být také důvod opakování gest u tlumočnicků, kteří nemohou řečníkovi vyjádřit porozumění nebo ho ujistit, že jeho promluvu sledují. K potvrzení či vyvrácení této hypotézy by však bylo nutné provést konkrétní výzkum. Dodáme také, že při tlumočení nejsou tlumočníci zcela v roli posluchačů v pravém slova smyslu. Plní roli tlumočnicka, kdy sice poslouchají, ale zároveň také řeč produkují.

2.4.6 Elena Zagar Galvãoová: *Speech and gesture in the booth – A descriptive approach to multimodality in simultaneous interpreting* (2009)

Elena Zagar Galvãoová získala v roce 2015 doktorát v oboru překladatelství na Universidade do Porto v Portugalsku. Magisterský titul v oboru anglistika získala na University of Tennessee v Knoxville. Dále je držitelkou postgraduálního diplomu z překladatelství a terminologie na univerzitě v Portu a titulu z překladatelství na Scuola Superiore di Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori na italské univerzitě v Terstu. V současné době vyučuje na univerzitě v Portu²⁷. Od roku 2008 je členkou *Mezinárodní asociace konferenčních tlumočnicků* (AIIC)²⁸.

Její studie *Speech and gesture in the booth – A descriptive approach to multimodality in simultaneous interpreting* (2009) se stala podnětem pro naši výzkumnou studii. Stručně shrneme její obsah a výstupy, na které navazujeme v naší práci.

V úvodu autorka zmiňuje několik obecných faktů o neverbální komunikaci. Především vyzdvihuje myšlenku, že gestikulace je součástí jazyka, což potvrzuje citací Davida McNeilla (1992: 4) o tom, že jazyk sestává zároveň z verbálních prostředků i z gest. Gesta jsou tedy aktivní součástí jazyka²⁹. Dále argumentuje tím, že všechny kultury bez výjimky užívají gesta, takže neverbální komunikace je skutečně všudypřítomná.

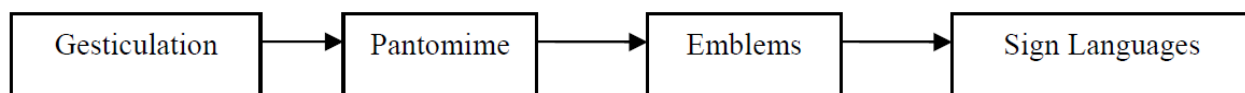
²⁶ Vlastní překlad: *jo, ano*

²⁷ *Elena Galvão*. Faculdade de letras. Universidade do Porto. [cit. 3. 4. 2022]. Dostupné online z: https://sigarra.up.pt/flup/pt/func_geral.formview?p_codigo=238455.

²⁸ *Elena Zagar Galvão*. AIIC. [cit. 3. 4. 2022]. Dostupné online z: https://aiic.org/client/roster/clientRosterDetails.html?clientId=4075&clientRosterId=47&no_header=true.

²⁹ V originále: „*language is verbal and gestural. Far from being ‘beside language’, gesture is actively part of language*”

Autorka poté pracuje s grafem Kendonova kontinua, aby ilustrovala různé vztahy mezi gesty a řečí. Graf³⁰, který zde přikládáme i my, autorka přebírá z práce McNeilla (2000: 2).

Kendonovo kontinuum (Kendon's continuum)

V daných pojmech se směrem zleva doprava vztah mezi gesty a řečí mění. Konkrétně postupně mizí přítomnost řeči a u znakového jazyka, který se nachází na opačném konci kontinua, je nahrazena systémem znaků. Stejně tak zleva doprava stoupá řečnickovo povědomí o užívání gest. Zatímco na levé straně schématu, tedy u gestikulace, je přítomnost řeči nezbytná, na opačné straně, u znakového jazyka, je naopak nutná její absence.

Elena Zagar Galvãoová dále uvádí typologii gest podle Davida McNeilla, kterou jsme již uvedli v předchozí části textu. Pro svou analýzu používá zjednodušenou verzi, která vypadá takto:

- a) Beats³¹
- b) Deiktická gesta³²
- c) Ikonická gesta³³

Beats charakterizuje autorka jako rychlá dvoufázová gesta značící rytmus a strukturu promluvy. Deiktická gesta jako gesta odkazující k přítomnému či nepřítomnému objektu, události nebo člověku a ikonická gesta jako gesta, která reprezentují konkrétní objekty a jevy nebo abstraktní koncepty.

Dalším bodem práce je gestický prostor, nyní již konkrétně vztažený na gestikulaci simultánního tlumočnicka při práci v kabině. Důležitá je poznámka, že se jedná o limitovaný prostor nejen tím, že sám o sobě je relativně malý a uzavřený, ale také tím, že v kabině se tlumočnick nachází s dalším kolegou, který také tlumočí. Z toho důvodu se tlumočnickova

---

³⁰ České ekvivalenty zleva doprava: *gestikulace, pantomima, emblémy, znakové jazyky*

³¹ V originále: *beats*

³² V originále: *deictic gestures*

³³ V originále: *iconic gestures*

gesta odehrávají převážně v centru-centru nebo centru, méně již v části periferie či extrémní periferie.

Následně se Elena Zagar Galvãoová odkazuje na výsledky studie Hildegund Bühlerové (1985), kterou považuje za jednu z prvních, jež konferenčnímu tlumočení přisoudila multimodalitu. Danou studii jsme analyzovali výše (viz strany 21–24). Autorka zmiňuje potřebu tlumočnicků vidět na řečníka a ideálně i na publikum, aby proces tlumočení proběhl bez problémů.

Nyní shrneme průběh a analýzu provedené studie, která nám sloužila jako podklad pro výzkum na francouzském a českém materiálu.

Elena Zagar Galvãoová uskutečnila studii se studenty tlumočení v magisterském programu na Filozofické fakultě Univerzity v Lisabonu. Vybraný řečník přednesl dva projevy v britské angličtině, které byly připravené, ale ne čtené. Každý projev byl zopakován s drobnými odchylkami. Dva vybraní studenti (student a studentka) tlumočili tyto projevy do portugálštiny. V závěru tedy autorka pracovala se čtyřmi originálními projevy a čtyřmi odpovídajícími přetlumočenými nahrávkami. Co se týče technické stránky, nahrávky byly provedeny za pomoci malých digitálních videokamer, kdy jedna nahrávala řečníka a druhá tlumočnicka, studenti tak byli nahráváni odděleně. Pořízené nahrávky byly poté přeneseny do počítače a konvertovány do příslušných formátů vhodných k další práci. Nahrávky byly pro potřeby analýzy rozděleny do menších klipů.

Po obecné analýze nahrávek se autorka věnovala hlavnímu bodu studie, tedy mikroanalýze nahrávek. K tomuto účelu zvolila části původního projevu, které byly bohaté na termíny spojené s multimodální komunikací a jejich přetlumočené ekvivalenty. Jednalo se například o popis textilního průmyslu ve světě, kdy mluvčí využíval virtuální mapu světa a odkazoval na ní k jednotlivým zemím. Autorka studie se zaměřuje na řečnickova a tlumočnickova gesta, jejich způsob a důvod použití. Příklady mikroanalýzy ilustruje autorka na fotografiích zachycujících danou část nahraného projevu řečníka i tlumočnicka. Jsou doplněné o zápis slova nebo části slova, které řečník či tlumočnick právě vyslovuje. Navíc Elena Zagar Galvãoová doplnila celkovou mikroanalýzu prozodickou transkripcí. Té se v naší práci věnovat nebudeme, proto ji zde blíže nekomentujeme. Nicméně pro obecný přehled o různých systémech transkripcí doporučujeme práci Jany Bressemové *Transcription systems for gestures, speech, prosody, postures, and gaze* (2013: 1037–1059).

Příklad použitých materiálů:

Řečník

Tlumočník

Mikroanalýza jednotlivých gest začíná vždy prozodickou transkripcí odpovídající věty či části věty. Po ní následuje krátký komentář nebo fotografie řečníka, tlumočníka či obou. Poté autorka přikládá rozsáhlejší text komentující vybrané gesto. Soustředí se na jeho popis u řečníka, jak a z jakého důvodu jej udělal a pokud porovnává stejné gesto u tlumočníka, provede stejnou analýzu.

Autorka nepodává konkrétní výstupy, jedná se o deskriptivní analýzu a v závěru dodává, že tato studie je založená pouze na malém vzorku dat, takže spíše podtrhuje další doporučení v oblasti zkoumání problematiky. Dává podnět k určení toho, kde, kdy a jak přesně se objevuje gesto během promluvy, k popsání jeho forem a funkcí. Zároveň spojuje tato doporučení i s oblastí tlumočení a nabízí otázky například po tom, zda gesta pomáhají tlumočnickům se strukturací projevu, zda tlumočníci opakují gesta po řečníkovi či zda tlumočníci více gestikulují například v obtížných pasážích. Právě posledními dvěma otázkami jsme se nechali inspirovat a vypracovali jsme případovou studii, u které jsme využili následující postup.

2.5 Metodologie

2.5.1 Cíl případové studie a výzkumná metoda

Cílem případové studie je deskriptivní analýza získaných dat, pomocí kterých bychom se chtěli zaměřit na hlavní výzkumnou otázku, zda tlumočník opakuje gesta po řečnickovi. Tímto opakováním myslíme stejně provedené gesto se stejnou funkcí. Jako vedlejší výzkumné otázky jsme si stanovili, zda je užívání gest u tlumočníka spojeno například s obtížnou pasáží projevu, tématem či jinými jevy a také zda se liší užívání gest u studentů tlumočení a profesionálních tlumočnicků. Studii aplikujeme na francouzsko-českém materiálu a budeme se při tom opírat o práci Eleny Zagar Galvãoové (2009).

Pro účely této diplomové práce byl realizován kvalitativní výzkum, jak jej charakterizuje Jan Hendl (2005: 50). Definice kvalitativního výzkumu podle něj není jednotná, různí autoři jej definují různě. Sám Jan Hendl tu uvádí typický případ, kdy si výzkumník na začátku vybere výzkumné téma a určí základní výzkumné otázky. Jednou z předností kvalitativního přístupu je získání podrobného popisu a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu. V našem případě zkoumáme fenomén gestikulace při simultánním tlumočení u dvou skupin tlumočnic: studentek a profesionálních tlumočnic. Pro účely dané studie jsme provedli nahrávání videozáznamů tlumočení všech účastnic, které se následně účastnily i dotazníkového šetření.

Výběr vzorku účastnic výzkumu probíhal pomocí metody záměrného (účelového) výběru, jak jej popisuje Michal Miovský (2006: 135). Jedná se o jednu z nejvyužívanějších metod při aplikaci kvalitativního přístupu. Záměrný zde znamená takový, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností či stavů (například příslušnost k určité skupině). Hledáme tedy pouze ty jedince, kteří naše stanovené kritérium splňují a zároveň jsou ochotni se výzkumu zúčastnit. V rámci této metody rozlišujeme několik strategií. Pro naši práci jsme se rozhodli pro kvótový záměrný (účelový) výběr, jak ho uvádí Michal Miovský (2006: 137). Tento výběr jsme vyhodnotili jako nejvhodnější. Jedná se o postup, kdy cíleně vybíráme určitý počet zástupců ze stanovených podskupin. Pro naši práci jsme si stanovili základní skupinu tlumočnic, kterou jsme rozdělili na podskupinu studentek tlumočnictví a profesionálních tlumočnic. Z těchto podskupin jsme náhodně vybrali jednotlivé účastnice. Obě podskupiny jsou složeny pouze z žen, což nepovažujeme

za překážku, ale musíme si uvědomovat, že výsledná data budou popisovat právě pouze ženské tlumočnice.

Všechny účastnice podepsaly informovaný souhlas, který je k tomuto typu výzkumu nezbytný, zvláště pokud jsou pořizovány jejich videonahrávky. Tlumočnice byly s výzkumem seznámeny jen do takové míry, aby jejich povědomí o výzkumu neovlivnilo samotný průběh a získaná data. Michal Miovský (2006: 114) rozlišuje různé situace vznikající při výzkumu podle toho, jak moc jsou účastníci s výzkumem obeznámeni. K tomuto účelu používá škálu, kdy na jedné straně je zcela explicitní informace o metodách, smyslu a cílech výzkumu. Na druhé straně škály je účastníkům utajeno i to, že se vůbec nacházejí ve výzkumné situaci. V našem případě tlumočnice věděly, že se účastní výzkumu a jsou nahrávány, ale neznaly cíl ani téma. Informovaný souhlas účastnicím dovoľoval kdykoli odstoupit.

Data jsme se rozhodli fixovat pomocí videozáznamů. Fixaci dat popisuje Michal Miovský (2006: 197) jako zaznamenávání dat na určitou matici jako je magnetofon, fotografie papír atd. Videozáznam jsme zvolili kvůli potřebám následné analýzy dat, kdy je nutné analyzovat gestikulaci a nestačí zde tedy pouhý audiozáznam. Výhodou videozáznamu je podle Miovského (2006: 197) jeho komplexnost a autentičnost. Michal Miovský (2006: 198) dále charakterizuje videozáznam jako dokonalejší formu fixace kvalitativních dat, kromě zvuku zde totiž máme i obraz. Tak můžeme propojit vizuální složku s mluveným slovem, což splňuje naše požadavky na získaná data. Nevýhodou oproti audiozáznamu je technicky vyšší náročnost, je totiž zapotřebí umístit kameru na správné místo, abychom dosáhli požadovaného úhlu nahrávání.

2.5.2 Postup

Nahrávání všech tlumočení probíhalo v budově Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Hybernské ulici v učebně číslo 104. V této učebně je celkem 6 kabin, všechny mají stejné zázemí, výběr konkrétní kabiny tedy nebyl pro výzkum relevantní. Pro realizaci experimentu jsme zvolili dva mobilní telefony s kvalitním záznamem videa, jednalo se o značku Samsung a Lenovo. K jejich připevnění do kabin jsme využili držáky mobilních telefonů, které se využívají k připevnění v automobilech. Díky nim jsme mohli pohodlně připevnit telefony na vybrané místo na sklo kabiny a získat tak požadovaný záběr. Připevnění i celková manipulace byly snadné. V našem případě

nebylo nutné s telefony během nahrávání hýbat, nemuseli jsme mít tedy k dispozici například dalšího člověka, který by je obsluhoval. Stálá pozice kamery, v našem případě mobilního telefonu, nám umožňovala nahrávat na dvě dostupná zařízení najednou, ve dvou různých kabinách. Zařízení byla nainstalována ještě před příchodem tlumočnic do kabin a následně pouze zkontrolován a upraven úhel, když si tlumočnice sedly na svá místa. Archivované a analyzované audiozáznamy obsahují pouze relevantní části videí. To znamená, že začátek, kdy účastnice ještě netlumočí, a konec, kdy je potřeba video vypnout, jsme pomocí aplikace Fotky ořízli. O spuštění nahrávání jsme vždy poprosili samotné tlumočnice, které video před začátkem tlumočení pouze spustily a po jeho skončení vypnuly. Po každém příspěvku jsme zkontrolovali, zda je video v pořádku nahrané. Tlumočnice mohly mít v kabině potřebné materiály, které jim byly zaslány předem. Jednalo se o uvedení do kontextu příspěvků a o základní slovní zásobu. Uvědomujeme si, že přítomnost kamery mohla mít na gestikulaci tlumočnic vliv. Zároveň se v ní ale při nahrávání neviděly a nijak jim nezasahovala do výhledu na řečníka. Pro ověření této domněnky by však bylo nutné provést komparativní výzkum s výkonem tlumočnic s kamerou a bez ní, takže se tímto jevem nebudeme v naší práci dále zabývat.

Účastnice tlumočily dvě videa, kde řečníci výrazně a často gestikulují a jedno video, kde řečník gesta nepoužívá vůbec. Tato videa byla vybrána na internetové stránce YouTube. Jejich témata jsou záměrně odlehčenější, aby se tlumočnice nemusely příliš soustředit na slovní zásobu. Kritériem pro výběr originálních videí bylo tedy jejich téma a výrazná, nebo naopak žádná gestikulace řečníka. Zároveň musel být mluvčí zabírán tak, aby byly vidět jeho ruce a gesta. Řečník v prvním videu představuje techniku, pomocí které mohou lidé zlepšit svou francouzštinu. Druhé video je úvodem do akademického kurzu historie moderní Belgie na univerzitě v Bruselu. Ve třetím videu řečník představuje postup pro úspěšné napsání úvodu akademické práce. Detailněji jsou videa popsána v empirické části práce. První dvě zmíněná videa jsou delší, rozhodli jsme se tedy využít pouze jejich prvních asi 8 minut. Samozřejmě s ohledem na smyslové celky. Třetí video trvá asi 5 minut, bylo tak použito celé. Video byla v učebně pouštěna přímo z internetové stránky YouTube, kde byly zablokovány reklamy, které by mohly narušit průběh tlumočení. Pro jistotu však byla videa také stažena ze zmiňovaného webu pomocí dostupné aplikace Tube Master Downloader. Od každé tlumočnice jsme tak získali 3 různé nahrávky.

Celkem jsme nahrávali 13 účastnic, v poměru 8 studentů a 5 profesionálů. Jedna studentka nahrávala jako pilotní, proto jsme se rozhodli její nahrávky do výzkumu nezahrnovat, protože při samotném experimentu jsme museli najít vhodný úhel kamery

a nahrávky tedy nejsou jednotné a ne vždy zcela vyhovují. Stejně tak jsme se rozhodli nezahrnovat do výzkumu její vyplněný dotazník, protože poté ještě prošel úpravami, než byl předložen ve finální formě ostatním účastnicím. Samozřejmě si uvědomujeme, že tento počet nelze považovat za reprezentativní vzorek a nelze z něj vyvozovat všeobecně platné závěry. Dále máme na paměti fakt, že všechny účastnice jsou ženy, nemáme tedy ve výzkumu zahrnuté mužské tlumočnický. To je z velké části způsobeno tím, že v této profesi převládají právě ženy. Rozhodli jsme se do výzkumu muže nezahrnovat, protože by byli v menšině a získaná data by byla méně vypovídající. Ačkoli by samozřejmě bylo zajímavé zaměřit se například na porovnání gestikulace u mužských a ženských tlumočnicků.

Po skončení nahrávání dostala každá účastnice k vyplnění dotazník, který se nachází v přílohách této práce. Dotazníky byly zcela anonymní, pouze jsme si pomocí značek *ST* a *PROF* rozřídili dotazníky podle toho, zda na ně odpovídala studentka či profesionální tlumočnice.

Získané nahrávky jsme následně počítačově zpracovávali. Rozhodli jsme se pro využití programu VLC Media Player a aplikace Fotky v programu Windows 10, která je snadno přístupná a splňuje všechny požadavky na následnou analýzu dat. Aplikace Fotky totiž umožňuje práci s videem, jeho sestřihání a odstranění začátku videa ještě před tím, než začaly tlumočnice hovořit. Pro vytvoření snímku z videa jsme využili také program VLC Media Player. Snímek jsme následně upravili v aplikaci Malování 3D, která je také snadno dostupná. V této aplikaci jsme vytvořenou fotografii ořízli na potřebný rozměr a všem účastnicím experimentu jsme na snímcích rozostřili obličej. Fotografie jsme poté vložili přímo do textu práce na dané místo, kde jsme chtěli ilustrovat konkrétní gesto.

Při analýze nahrávek jsme využili program VLC Media Player. Každou nahrávku jednotlivých tlumočnic jsme vždy pozorovali zároveň s originálem, dělali si poznámky a poté videa zhlédli ještě několikrát, případně alespoň jejich pasáž. Následně jsme podle pozorování a poznámek vybrali důležité úseky a u nich vytvořili snímek konkrétního gesta. Ke každé účastnici jsme napsali komentář, kde jsme se věnovali její gestikulaci obecně, ale zaměřili jsme se i na konkrétní gesta.

Dotazníky jsme při analýze rozdělili na jednotlivé otázky kvůli větší přehlednosti dat. Ke každé otázce jsme vytvořili samostatný graf pro ilustraci výsledků. Jednotlivé grafy byly poté krátce okomentovány. Zvlášť jsme analyzovali dotazníky od studentek a zvlášť

od profesionálních tlumočnicků. Osobní komentáře každé skupiny jsme shrnuli na konci příslušné části.

V samotném úvodu naší práce jsme problematiku neverbální komunikace nastínili na obecné rovině, poté jsme se věnovali neverbální komunikaci při simultánním tlumočení a následně konkrétně používání gest u tlumočnicků. Představili jsme také průběh naší případové studie, které se nyní budeme detailně věnovat v empirické části.

3. Empirická část

V této části práce se budeme věnovat analýze gestikulace jednotlivých řečníků z originálních videí a následně také analýze gestikulace tlumočnicků. V textu budeme využívat označení první, druhé a třetí video, přičemž u prvního videa se jedná o *Une technique très efficace pour s'améliorer en français*. Druhé video je *Introduction au cours d'histoire de la Belgique contemporaine* a třetím videem je *Français facile: réussir une bonne introduction*. Názvy videí jsou totožné s jejich názvy na internetové stránce YouTube. Video jsou v takovém pořadí, v jakém byla pouštěna všem účastnicím experimentu. Pro popis studentek tlumočení využíváme rozlišování podle čísel, přičemž čísla nemusí odpovídat pořadí, ve kterém byly studentky nahrávány. Stejný systém používáme při popisu nahrávek profesionálních tlumočnic.

3.1 Analýza řečníků

Une technique très efficace pour s'améliorer en français³⁴

Mluvčím je Francouz, který se zabývá výukou francouzštiny jako cizího jazyka. Založil si platformu *Français avec Pierre*, kam nahrává videa na různá témata (např. gramatika, slovní zásoba, metody výuky, kultura). V tomto příspěvku představuje metodu, která mu pomáhá při osvojování si cizího jazyka a celá se skládá ze šesti fází. V rámci nahrávání jsme nechali tlumočnice tlumočit až po začátek čtvrté fáze. Jednotlivé etapy představují postup, kdy při vyjadřování v cizím jazyce je nezbytné znát své slabé stránky, následně je důležité nalézt řešení problémů, zapsat si slovíčka nebo výrazy v kontextu a přepírat si tyto věty do Google Translate. Řečník uvádí i konkrétní problematiku výrazy jako *aussi + adj. que* a *autant que, de a du* a rozdíl v použití *imparfait* a *passé composé*. Předposlední fáze je dobrovolná a zahrnuje nahrávání se. V poslední etapě by měl student poslouchat a především opakovat to, co si zapsal a nahrál. Tyto dvě etapy ale naše nahrávky již nezahrnují, pro analýzu využijeme asi osm minut videa, což odpovídá právě začátku čtvrté fáze.

Řečník při mluvení stojí, což by nemuselo odpovídat gestickému prostoru, který je způsoben sedícím člověku. V tomto případě to však není problém, protože řečník

---

³⁴ Vlastní překlad: *Účinná metoda pro zlepšení úrovně francouzštiny*

ve videu stojí po celou dobu na jednom místě, nepřechází a působí stejným dojmem, jako kdyby seděl. Lze tedy i na něj aplikovat gestický prostor.

Většinu řečnickových gest tvoří beats, která v některých případech slouží skutečně k udávání rytmu, ale mohou být i ve funkci určitého rozvažování (Obrázek 1). Bezprostředně u beats se objevuje gesto, kdy si řečník založí dlaně (Obrázek 2). V těchto případech budeme hovořit o statických beats.

Obrázek 1

Obrázek 2

Kromě beats a zakládání dlaní používá řečník gesta z dalších kategorií podle rozdělení McNeilla. Pro analýzu jsme se rozhodli vybrat zaprvé gesta, která reprezentují danou kategorii a nelze je zařadit do žádné jiné. Zadruhé jsme však vybrali i gesta, která mají aspekty ze dvou i více kategorií, abychom poukázali na nejasné hranice gest a jejich vymezení.

Zcela neomylně lze vydělit gesta deiktická. Jako příklad zde uvádíme jedno gesto, kdy se řečník obrací na posluchače jako *vous* (Obrázek 3) a jedno, kdy ho oslovuje *tu* (Obrázek 4). Při těchto osloveních ukazuje řečník na posluchače.

Obrázek 3

Obrázek 4

Dále máme kategorie ikonických gest. Sem patří například řečnickova gesta pro psaní. Řečník radí studentům, aby si dané věty zapsali na papír nebo do počítače a tyto rady jsou doprovázeny příslušnými gesty (Obrázky 5 a 6). Výrazným ikonickým gestem je také číslovka dvě, kterou mluvčí ukazuje na prstech při představování druhé fáze (Obrázek 7). Zajímavé je, že toto číselné gesto u žádné další fáze nedělá.

Obrázek 5

Obrázek 6

Obrázek 7

Metaforická gesta se zde nejčastěji týkají prostoru. Řečník do prostoru kolem sebe umisťuje především pojmy a gramatické jevy. Například při popisu dvou vět, které mezi sebou porovnává, umisťuje řečník jednu větu v prostoru před sebou výše než tu druhou (Obrázky 8 a 9). Jiný prostor vymezuje pro francouzské výrazy *de* a *du*. Ačkoli se také jedná o dvě entity jako u předchozích dvou vět, řečníkův pohyb je jiný a také prostor, do kterého jevy umisťuje, se změnil. Důvodem by mohla být grafická podoba. V prvním případě porovnává dvě věty, které jsou dlouhé a při psaní je nejspíše každá na jednom řádku. Proto je uchopuje z obou stran jako dlouhý úsek. Ovšem výrazy *de* a *du* jsou krátké a ve chvíli, kdy analyzujeme jeho gesto, je používá samostatně. Mohou tedy být nezávisle v prostoru, jak to evokuje gesto (Obrázek 10).

Obrázek 8

Obrázek 9

Obrázek 10

Dále uvedeme metaforické gesto pro porovnávání francouzských časů *imparfait* a *passé composé*. Řečník dává jako příklad následující větu: *Tout était calme quand soudainement Jean est entré dans la pièce*. První část věty s časem *imparfait* umísťuje řečník doleva (z jeho pohledu) a druhou s *passé composé* doprava (Obrázky 11 a 12). Zasahuje přitom až do periferie svého gestického prostoru. Můžeme konstatovat, že se snaží opravdu názorně ukázat rozdíl mezi těmito dvěma časy.

Obrázek 11

Obrázek 12

Jsme si vědomi toho, že u všech zmíněných metaforických gest lze nalézt i aspekty deiktické kategorie. Mluvčí zde, ač ne tak zřetelně jako v případě výše uvedených deiktických gest, ukazuje na něco v prostoru. Právě u metaforických gest se nejčastěji setkáme s prvky z jiných kategorií. Dalším gestem, které nelze jednoznačně vyčlenit, je gesto pro zdůraznění důležitosti. Mluvčí má v tu chvíli prsty u sebe, což by mohla být obdoba zdviženého ukazováčku jako typického gesta, kdy chceme na něco více upozornit, ukázat, že je potřeba dát si na něco pozor. Řečník také zpomalí pohyb rukou a jde s nimi dopředu právě ve chvíli, kdy říká: *très important* (Obrázek 13). V tomto gestu spatřujeme patrné prvky beats, kdy si pomocí tohoto gesta řečník upraví rytmus, aby mohl dát potřebný důraz v řeči. Dále zde spatřujeme i prvky deiktických gest, protože řečník ukazuje špičkami prstů na ten důležitý jev. Zároveň je tento jev očividně řečníkem umístěn do prostoru před ním, takže se tu objevují i prvky metafor.

Obrázek 13

Introduction au cours d'Histoire de la Belgique contemporaine³⁵

V tomto videu představuje vyučující Serge Jaumain svůj kurz moderní historie Belgie. Kurz je vyučován na *Université Libre de Bruxelles* a týká se období asi od konce 18. století po současnost. V první části nahrávky mluvčí popisuje fungování kurzu, mluví o konkrétním čase výuky, o počtu studentů, o studijních materiálech, prezentacích a také písemné zkoušce. Jedná se o rozsáhlý kurz, kterého se účastní až 1 000 studentů každý rok a za jeho splnění lze obdržet 5 ECTS kreditů. Písemná zkouška sestává z látky, která byla probíraná na hodinách, z informací v učebních materiálech a student musí mít také přečtenou jednu knihu nebo její část týkající se historie. Takto vypadá kurz za běžných podmínek, ale použité video je z února 2021, takže ve druhé části přejde mluvčí k tomu, jak vypadá kurz v době pandemie koronaviru. Výuka je distanční, on poskytuje studentům nahrávky s prezentacemi a mění se i průběh zkoušky, která je přes internet a skládá se z otázek s výběrem z několika odpovědí. V daném úseku asi 8 minut mluvčí nehovoří o žádných historických událostech, jedná se pouze o představení daného předmětu.

Řečník sedí za stolem a má před sebou nainstalovanou kameru nebo kamery. Některé jeho záběry jsou mírně z profilu, některé ho zabírají přímo. Mluvčí se dívá do kamery a při gestikulaci využívá víceméně celý gestický prostor.

U tohoto mluvčího tvoří většinu gest gesta typu beats, ale velmi často se vyskytují také statická beats. Do této skupiny zařadíme gesta, jejichž provedení bychom označili jako statické. Jedná se o polohu, kdy jsou ruce sepnuté nebo založené na desce stolu. Zároveň zde

---

³⁵ Vlastní překlad: *Úvod do kurzu Dějin moderní Belgie*

však nemůžeme hovořit o posturice, protože se zřetelně jedná o gesta, která řečníkovi pomáhají udávat rytmus řeči a on je používá opakovaně (Obrázek 14).

Obrázek 14

Deiktická gesta se ve videu příliš nevyskytují. Domníváme se, že je to způsobeno tím, že se mluvčí neobrací přímo na studenty, ale představuje daný předmět širokému publiku, které může zahrnovat samotné studenty, ale i rodiče nebo jiné vyučující. Za deiktické označíme gesto, kdy mluvčí hovoří o tom, co po studentech požaduje. Ve chvíli, kdy zmíní studenty, sevře prsty pravé ruky do špičky a nápadně celou rukou pohne směrem vpřed, jako kdyby studenti stáli před ním nebo před ním seděli v posluchárně (Obrázek 15).

Obrázek 15

Ikonická gesta jsme zaznamenali například ve chvíli, kdy mluvčí říká, že je v testu nutné zaškrtnout správnou odpověď. Má sevřenou dlaň, ale palec není uvnitř a právě palcem a pohybem zápěstí napodobuje zaškrtnutí správné odpovědi symbolem fajfky (Obrázek 16). Další ikonické gesto se objevuje v samotném závěru videa, když vyučující říká, že studenti mají na test omezený čas. Tento omezený čas naznačí dlaněmi umístěnými horizontálně

nad sebou (Obrázek 17). Domníváme se, že tímto gestem napodobuje přesýpací hodiny, které čas měří.

Obrázek 16

Obrázek 17

U mluvčího pozorujeme velké množství gest metaforických. Nejzřetelnější je to ve chvílích, kdy do prostoru před sebou umisťuje časové osy a na nich se pohybuje. V každém případě má vlevo vždy události, které se už staly. Pravá strana je v jednom případě věnována dnešní době, a to ve chvíli, kdy vymezuje látku kurzu od konce 18. století (Obrázek 18) do současnosti (Obrázek 19). Zajímavé je, že pro něj není současnost uprostřed, tedy na časové ose před ním. Vpravo totiž většinou umisťujeme události, které se teprve stanou.

Obrázek 18

Obrázek 19

Další časová osa se objevuje ve chvíli, kdy mluvčí hovoří o konci akademického roku a skládání zkoušky. Můžeme předpokládat, že video bylo natočeno před začátkem akademického roku nebo těsně po něm, aby se studenti mohli rozhodnout, zda budou na kurz chodit. Pro mluvčího je tedy konec školního roku velmi vzdálená budoucnost, což odpovídá i umístění tohoto okamžiku na časovou osu výrazně doprava do periferie gestického prostoru (Obrázek 20).

Obrázek 20

S časovou osou ve svých gestech pracuje mluvčí poměrně často, což může být spojeno s jeho povoláním historika. Může mu to pomáhat při řazení různých historických událostí. My časovou osu zmíníme ještě v souvislosti s gestem vyznačení konkrétního času. Mluvčí hovoří o tom, že při testu všichni studenti dostanou ve stejný čas otázky. Právě tento čas je mluvčím jasně vyznačen na pomyslné ose před ním (Obrázek 21). Značení provádí celou dlaní, což ještě podtrhuje důležitost tohoto okamžiku.

Obrázek 21

Výrazným gestem je pohyb doprovázející výraz *globalement*. Mluvčí tím uzavírá popis celého kurzu. Gesto zařazujeme do metaforických, protože vyučující popsal daný kurz a nyní ten celek může uchopit. Zároveň jeho gesto směřuje nahoru, což podle tvrzení, že dobré je nahoře, špatné je dole, naznačuje, že on tento kurz vnímá pozitivně. Také tímto gestem utvrzuje v tom, že se jedná o rozsáhlý kurz, protože naznačuje, že v ruce drží objemný předmět (Obrázek 22).

Obrázek 22

Zmíníme také metaforické gesto při popisu otázky a odpovědi během zkoušky. Vyučující vysvětluje, že studenti dostanou zadanou otázku a několik možných odpovědí. Rukou při tom ukazuje do prostoru před sebou, vyznačuje otázku (Obrázek 23) a pod ní přidává odpovědi (Obrázek 24). Tvoří si před sebou pomyslný papír, kde je zadání napsané.

Obrázek 23

Obrázek 24

Français facile: réussir une bonne introduction³⁶

Ve videu mluví profesor francouzštiny Claude Dépêche a vysvětluje, jak by se měl napsat správný úvod. Na začátku zmiňuje tzv. metodu trychtýře a dále rozděluje psaní úvodu do čtyř částí. Tyto části sestávají nejprve z úvodní fráze, která by měla čtenáře zaujmout. Následuje citace tématu, která může být ve formě shrnutí nebo přepsání tématu, pokud je krátké. Ve třetí fázi je nutné věnovat se problematice, ačkoli samotné vymezení problematiky může být podle mluvčího komplikované. V poslední části je možné vyjmenovat části osnovy, přičemž každá tato část musí alespoň částečně reagovat na danou problematiku.

Mluvčí sedí po celou dobu videa za stolem a kamera ho natáčí z různých úhlů, které se ve videu prolínají. V některých záběrech vidíme pouze řečnickovu hlavu a nevidíme trup ani ruce. To však náš výzkum neovlivňuje, protože můžeme s jistotou říct, že řečník negestikuluje ani ve chvíli, kdy není celý v záběru. Navíc tyto neúplné záběry řečníka tvoří asi jednu minutu z celkových pěti minut nahrávky.

Tento řečník byl záměrně vybrán pro svou absolutní absenci gestikulace. Po celou dobu sedí na židli a ruce má položené na desce stolu. Během videa jsme zaznamenali 3 různé polohy, jak má ruce založené. Mohli bychom se zabývat otázkou, zda se v tomto případě nejedná už spíše o posturiku než o gestikulaci. Rozhodli jsme se však i tyto statické polohy rukou zařadit do gest, konkrétně do kategorie statických beats. Důvodem jsou části promluvy, které gesta doprovázejí. První statické gesto (Obrázek 25) zaznamenáváme v samotné úvodu až do chvíle, kdy se řečník začne věnovat konkrétním částem výkladu. V momentě, kdy mluví o první části úvodu, změní se poloha rukou (Obrázek 26). Ta trvá po celou dobu zbylého výkladu a až v závěru, kdy řečník shrnuje svůj příspěvek jednou větou, se poloha rukou opět změní (Obrázek 27). Je tedy zřejmé, že jednotlivá gesta doprovázejí konkrétní části promluvy a pomáhají řečnickovi s rozdělením výkladu do logických celků. Proto je řadíme do skupiny statických beats.

---

³⁶ Vlastní překlad: *Francozština jednoduše: Jak napsat správný úvod*

Obrázek 25

Obrázek 26

Obrázek 27

3.2 Analýza studentek

Nyní se budeme věnovat rozboru nahrávek tlumočnic. Pokusíme se o shrnutí gestikulace jednotlivých účastnic experimentu. Zaměříme se především na gesta, která se objevují u více tlumočnic a lze o nich říci, že je zopakovaly po řečníkovi. U některých nahrávek uvedeme i gesta, která potvrzují obecnou charakteristiku gestikulace dané tlumočnice nebo se naopak něčím naprosto vymykají. Nahrávky budeme označovat jako tlumočení prvního/druhého/třetího videa, přičemž pořadí označuje stejná videa jako při analýze řečníků.

V informovaném souhlasu pro účastnice experimentu jsme se ptali, zda si tlumočnice přejí rozostřit obličej, pokud použijeme jejich fotografii v práci pro ilustrování výsledků. Některé účastnice uvedly, že ano, některé ne. Z hlediska sjednocení jsme se rozhodli rozostřit obličej u všech používaných fotek. Mimiku naše práce nezahrnuje, tvář tedy není pro výzkum relevantní.

Nejprve provedeme rozbor tlumočení u studentek.

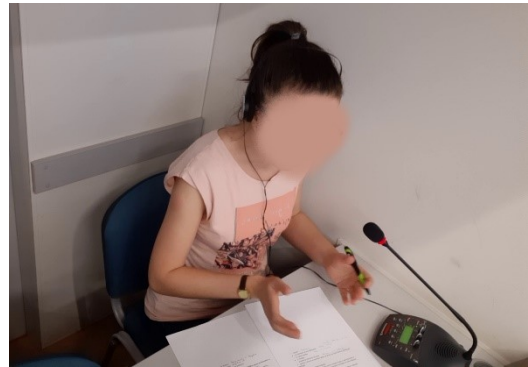
Studentka 1

Studentka na všech nahrávkách většinou pozoruje řečníky, ale také sleduje své poznámky. U první nahrávky vidíme několik gest typu beats, která po řečníkovi opakuje. Ovšem například ikonické gesto pro psaní je u studentky téměř nepostřehnutelné. Studentka si často upravuje hodinky na ruce, toto gesto zařadíme do kategorie adaptorů.

U druhé nahrávky pozorujeme zvýšené množství statických beats, kdy si tlumočnice zakládá dlaně velmi podobně jako řečník. Jelikož právě ve druhém videu se těchto statických beats objevuje nejvíce, odhadujeme, že je tlumočnice po řečníkovi opakuje. Opakovaná gesta z dalších kategorií se u tlumočnice objevují, ale ne v přesné podobě jako u řečníka. Například gesto pro výraz *globalement* tlumočnice zopakuje, ale pouze v malém rozsahu, v centru-centru svého gestického prostoru (Obrázky 28 a 29).

Obrázek 28

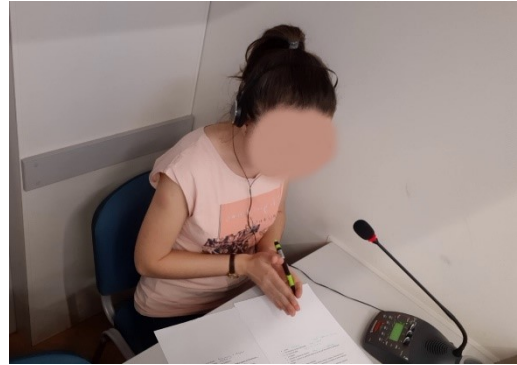

Obrázek 29

Dále tlumočnice naznačí gesto pro konkrétní chvíli, kdy všichni studenti obdrží test. Není to identické gesto, jako má řečník, ale je tam patrný jeho vliv především na tvar dlaní (Obrázky 30 a 31). Gesto pro vymezený čas studentka také použije, ale dlaně má při tom ve vodorovné poloze, nenapodobuje tedy řečnickovy přesýpací hodiny.

Obrázek 30

Obrázek 31

Ačkoli u třetího videa nemá tlumočnice možnost opakovat gesta, stále poměrně hodně gestikuluje. Jedná se především o beats pro udávání tempa řeči.

Studentka 2

Mezi jednotlivými nahrávkami jsme u studentky nezaznamenali žádné odlišnosti, rozhodli jsme se tedy analýzu všech tří nahrávek shrnout do jednoho popisu. Tlumočnice je na všech nahrávkách poměrně pasivní, co se týče gestikulace. Nejčastěji má jednu ruku položenou na hraně stolu a nepohybuje s ní. Druhou rukou občas dělá malá gesta typu beats, která jí slouží k udržení tempa řeči (Obrázek 32, tlumočení druhého videa). V určitých momentech má tlumočnice dokonce ruce založené a jakákoli gestikulace naprosto chybí. Tlumočnice řečníky příliš nesleduje, ale ani ve chvíli, kdy se na ně dívá, jejich gesta neopakuje. Domníváme se tedy, že i kdyby řečníky pozorovala častěji, jejich gesta opakovat nebude, protože z jejího projevu vyplývá, že ke gestikulaci nemá sklony.

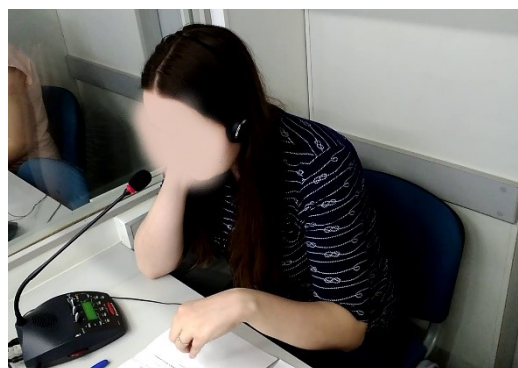
Obrázek 32

Studentka 3

Při tlumočení prvního videa je u studentky výrazné přidržování sluchátek jednou rukou. Toto gesto bychom zařadili do kategorie adaptorů, kdy se člověk dotýká jiného předmětu. Ke gestikulaci využívá druhou ruku, ale zde nejsou pohyby příliš výrazné ani různorodé. Velmi často používá krouživý pohyb dlaně bez ohledu na kontext. Jedná se tedy spíše o vlastní automatické gesto studentky a zařadíme ho do skupiny beats. Objevují se zde gesta, která řečník nepoužívá, například při upozornění na to, že je něco důležité. Studentka použije gesto se vztyčeným ukazováčkem. Zopakuje však stejný pohyb, když řečník hovoří o tom, že by si studenti měli něco zapsat. Oba, řečník i studentka, ikonickým gestem napodobují psaní tužkou (Obrázky 33 a 34). Toto gesto má pro řečníka i prvky metafory, kdy je pomyslný papír v prostoru před ním, tlumočnice k tomuto gestu využije papír na stole. Zajímavé je, že studentka při tlumočení doslova říká, aby si studenti určité věty zapsali do počítače, ale při tom dělá gesto psaní tužkou na papír.

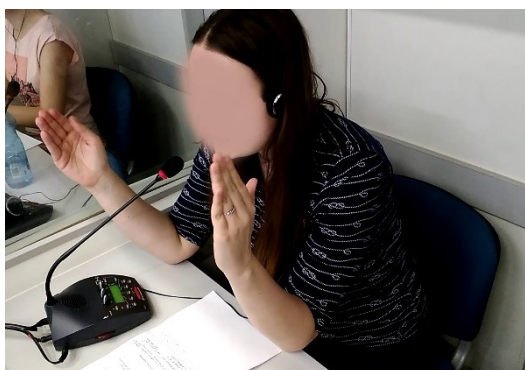

Obrázek 33

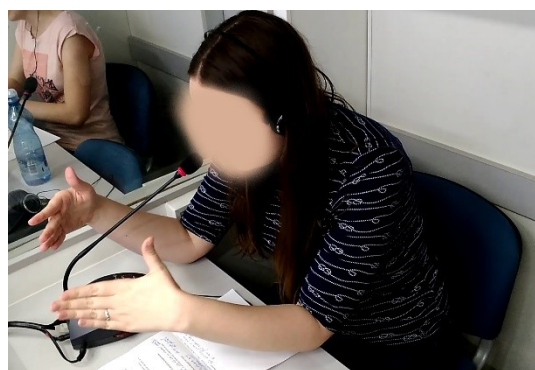

Obrázek 34

Podstatnější změna nastává u druhého videa, kdy v první polovině studentka již sluchátko nedrží, ale má skoro založené dlaně, velmi podobně jako má řečník na videu. Naopak při jiném velmi výrazném řečnickovu gestu, u kterého použije výraz *globalement*, studentka toto gesto nezopakuje, ačkoli se na řečníka přímo dívá. Nepozorujeme ani gesta v okamžiku, kdy popisuje konkrétní čas pro zadání testu ani pro vymezený čas zkoušky. Paradoxně vidíme největší gestikulaci u třetího videa, kde řečník negestikuluje. Tlumočnice zde používá obě ruce a přidržování sluchátek se objevuje minimálně. Výrazné je například gesto pro popis trychtýře v samotném úvodu (Obrázky 35 a 36). Toto gesto patří do kategorie ikonických gest. Studentka sleduje řečníky téměř po celou dobu všech tlumočení.

Obrázek 35

Obrázek 36

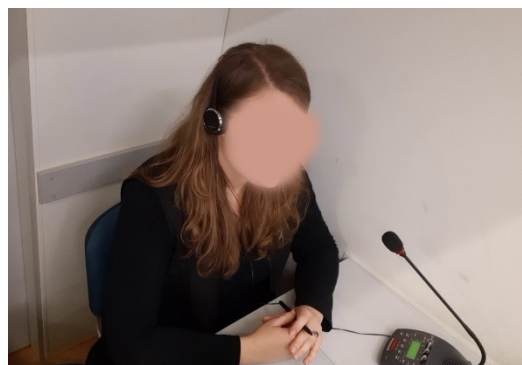
Studentka 4

Při tlumočení prvního videa studentka nepoužívá výraznější gesta, a především v první polovině nahrávky má ruce široce položené na stole a pokud gestikuluje, pohybuje se pouze v centru gestického prostoru. Ani při napodobení gesta psaní není studentka tak výrazná jako řečník. Velmi často také drží tužku oběma rukama a tím je její gestikulace ještě omezenější.

Ve druhé nahrávce má studentka častěji dlaně u sebe, někdy se dotýká prsty, někdy opět drží tužku, ale obecně jsou její dlaně blíže u sebe (Obrázky 37 a 38) než u prvního videa. To by mohlo být ovlivněno řečníkem, který, ačkoli výrazně gestikuluje i v periférii gestického prostoru, vrací ruce do stejné polohy, kdy má založené dlaně nebo propletené prsty. I ve chvíli, kdy tlumočnice tlumočí slovo *globalement*, u kterého řečník použije výrazné gesto, ona gesto zopakuje, ale pouze v náznaku a opět jenom v prostoru těsně nad deskou stolu (Obrázek 39), zatímco řečník má rozevřené ruce na úrovni ramen. Na tomto snímku není viditelná celá dlaň tlumočnice, ale můžeme s jistotou říci, že je ve stejné pozici jako dlaň, kterou můžeme vidět.

Obrázek 37

Obrázek 38

Obrázek 39

U třetí nahrávky nepozorujeme žádnou výraznější změnu v užívání gest, studentka má opět ruce položené na stole, případně se přibližuje a dotýká dlaněmi, což by opět mohlo odpovídat řečnickovým statickým gestům.

Studentka 5

U této studentky pozorujeme téměř nepřetržitý vizuální kontakt s řečníkem v každé nahrávce. To je však v protikladu k její vlastní gestikulaci. Studentka při tlumočení téměř negestikuluje. Pokud ano, jedná se o krátké, nepříliš výrazné beats dlaněmi položenými na stole nebo těsně nad deskou stolu. Založené dlaně zařadíme do kategorie statických beats. I v případě, kdy tlumočnice odkazuje na 2. fázi, ukazuje dva prsty, ale dlaň zůstává stále těsně nad deskou stolu.

Ve druhé nahrávce studentka opět sleduje řečníka, ale její gesta jsou krátká, nezasahují do prostoru, v určitých momentech má dokonce jednu ruku volně položenou na kraji stolu nebo i pod bradou. Výrazné gesto pro *globalement* zopakuje spíše náznakově. Znovu se objevují založené dlaně, které působí kontrastně oproti živé gestikulaci řečníka. Tlumočnice však napodobí gesto v závěru videa, kdy řečník hovoří o tom, že studenti dostanou test v určitém hodině. Tlumočnice nezopakuje přesně řečnickovo gesto, ale v tu chvíli je její gestikulace odlišná od běžného projevu, můžeme se tedy domnívat, že při tomto gestu byla tlumočnickem do určité míry ovlivněna (Obrázky 40 a 41). Řečník dále ve videu výrazně gestikuluje a dodává tím důraz na vysvětlování průběhu zkoušky. Tlumočnice v tu chvíli začne také gestikulovat, ačkoli opět nepoužije stejné gesto jako řečník. Jeho gesta pro ni ale mohou být podnětem a ona náhle rukou gestikuluje opět ve výšce brady a dokonce i v prostoru před sebou.

Obrázek 40

Obrázek 41

Ve třetí nahrávce studentka negestikuluje vůbec. Po celou dobu tlumočení má založené dlaně a ruce položené na stole. I zde studentka sleduje po celou dobu řečníka.

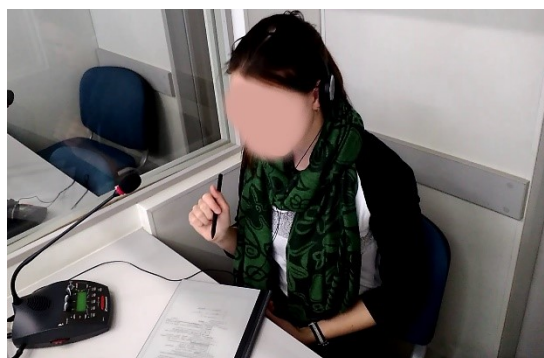
Studentka 6

Studentka při tlumočení příliš negestikuluje, téměř po celou dobu videa má jednu ruku položenou na klíně a krátká gesta provádí druhou rukou, ve které má i tužku. Ačkoli řečníka většinou sleduje, nenapodobuje jeho gesta. Jedinou výjimkou je gesto

pro zapsání si něčeho, které studentka také udělá (Obrázky 42 a 43). Opět tu vidíme poměrně často používané adaptory, kdy si studentka upravuje hodinky na zápěstí.

Obrázek 42

Obrázek 43

Podoba gest na druhé nahrávce je u tlumočnice stejná jako při prvním videu. Studentka má opět jednu ruku položenou pod stolem, ale několikrát si právě na této ruce upravuje prstýnek a hodinky. Oproti řečníkovi je studentka svými gesty spíše pasivní a nevýrazná.

Třetí nahrávka se nijak neliší od dvou předchozích. Studentka má na stole položenou opět jen jednu ruku, ve které drží tužku a na druhé ruce si občas upraví prstýnek a hodinky. Z toho, jak gesta do svého projevu téměř nezapojuje ani v jedné nahrávce, vyplývá, že ačkoli všechny řečníky sleduje, jejich gesta většinou neopakuje.

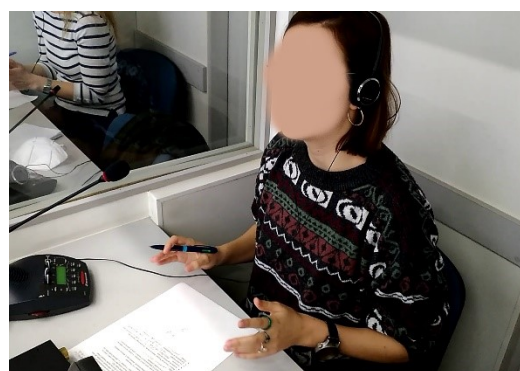
Studentka 7

Zpočátku má studentka obě ruce položené na stole a nepříliš výraznou gestikulaci provádí pouze zápěstím a dlaní, ve které má tužku. Ovšem kolem druhé minuty nahrávky začne tlumočnice užívat ve velké míře gesta beats podobná těm řečníkovým. Také zapojí obě ruce. Podoba se objevuje při výrazech, kdy si má posluchač něco napsat nebo zapsat. Tlumočnice i řečník používají gesto napodobující psaní tužkou na papír. Velmi podobná gesta se objevují také ve druhé polovině. Ovšem když řečník gestikuluje jen jednou rukou, tlumočnice dále používá obě. Domníváme se, že gestikulace řečníka je zde spíše podnětem pro větší gestikulaci studentky, ačkoli jejich gesta nejsou totožná.

Na začátku druhé nahrávky má studentka opět položené ruce stejně jako v prvním případě. Zde začne gestikulovat po kratší době. Gesta studentky jsou velmi podobná jejím gestům beats z první nahrávky. Výrazné gesto pro slovo *globalement* studentka zopakuje, ale ne v takovém rozsahu jako řečník. Studentka zůstává v centru-centru gestického prostoru těsně nad deskou stolu (Obrázky 44 a 45). Nepozorujeme u studentky gesto pro popsání konkrétního momentu, kdy studenti obdrží test, ale objevuje se u ní gesto vymezeného času na tuto zkoušku. Gesto je však vodorovné a nenapodobuje řečnickovo gesto přesýpacích hodin.

Obrázek 44

Obrázek 45

Studentka má na začátku třetí nahrávky opět ruce na stole, ale asi po minutě začne gestikulovat stejným způsobem jako v předchozích nahrávkách. To však trvá jen asi 30 vteřin. Po této době studentka přestává gestikulovat, ruce má zešíroka položené na stole a celkově je její gestikulace mnohem méně výrazná a méně častá než při předchozím tlumočení. To by mohlo být způsobeno tím, že samotný řečník vůbec negestikuluje. Zde je však nutné podotknout, že tlumočnice se daleko více soustředí na své poznámky a na řečníka se dívá méně než v předchozích případech.

3.3 Analýza profesionálních tlumočnic

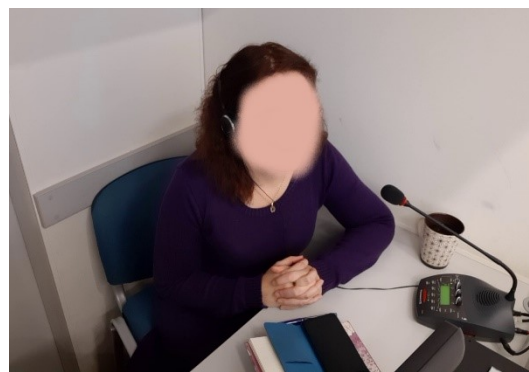
Profesionální tlumočnice 1

Tlumočnice má na začátku nahrávky založené ruce. Po chvíli si založí i dlaně, následně ruce volně položí na stůl. Jedná se vždy o změnu na jiné statické beats. Na řečníka se tlumočnice dívá po celou dobu nahrávání, její velmi mírná gestikulace je však v kontrastu s gestikulací řečníka. Velkou část nahrávky má jednu ruku položenou pod stolem, ale ve chvíli, kdy řečník zdůrazňuje důležitost kontextu, zapojí tlumočnice do gestikulace obě ruce. Obecně ale můžeme říci, že po řečníkovi gesta nepřebírá. Gesto pro zapsání si poznámek se u tlumočnice neobjevuje.

Zpočátku má tlumočnice ve druhé nahrávce stejně založené ruce jako řečník (Obrázky 46 a 47). Mohli bychom se tedy domnívat, že tlumočnice převzala od řečníka gesto, které je jí blízké a vyhovuje jí, protože ona sama tolik negestikuluje. V nahrávce ho ale využije pouze v tomto jednom případě, ačkoli řečník se k němu vrací opakovaně. Nahrávka je podobná té předchozí, tlumočnice je v gestech spíše zdrženlivá, statické polohy rukou občas proloží menším gestem beats. V závěru nahrávky pozorujeme pouze jeden případ, kdy tlumočnice použije stejné gesto jako řečník. Jedná se o gesto stanovení konkrétního času, kdy studenti obdrží test k vypracování (Obrázky 48 a 49).

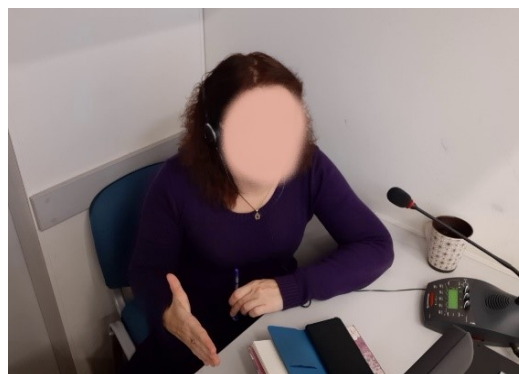
Obrázek 46

Obrázek 47

Obrázek 48

Obrázek 49

Třetí nahrávka se výrazně neliší od nahrávek předchozích. Gestikulace tlumočnice se nezměnila, stále má většinou jednu ruku položenou pod stolem, občas s ní udělá opakující se gesto beats. Nezvyklým bodem je enumerace, kdy tlumočnice zřetelně pomocí prstů ukazuje čísla 1, 2 a 3. Zdá se nám to netypické vzhledem k jejímu neužívání ostatních gest, ale nejspíše se zde jedná o ikonické gesto s pomocnou funkcí strukturace výpovědi.

Profesionální tlumočnice 2

V první nahrávce má tlumočnice delší dobu jednu ruku položenou na tlačítku hlasitosti, což bychom mohli zařadit do kategorie adaptorů. Druhou ruku má volně na klíně. Později má ruce stále volně položené na stole, občas udělá menší gesto beats zápěstím jedné ruky (Obrázek 50). Případně drží tužku v obou dlaních. Jediné výraznější zopakované gesto je gesto zapisování, kdy tlumočnice rukou, ve které drží tužku, napodobuje psaní poznámek stejně jako řečník (Obrázky 51 a 52). Opět se tu vyskytuje případ, kdy tlumočnice napodobuje psaní tužkou, ale říká, že si studenti mají zapsat poznámky do počítače.

Obrázek 50

Obrázek 51

Obrázek 52

Co se týče gest, je druhá nahrávka velmi podobná. Tlumočnice má většinou volně položené ruce, tlačítko hlasitosti drží jen krátce. Několikrát má i založené dlaně, případně drží tužku. Objevuje se několik gest, ale jsou to většinou krátká beats v prostoru těsně nad deskou stolu. Tlumočnice stejně jako v první nahrávce celou dobu pozorně sleduje řečníka, ale nezpozorovali jsme žádné konkrétní gesto, o kterém bychom mohli říci, že ho po něm vyloženě opakuje.

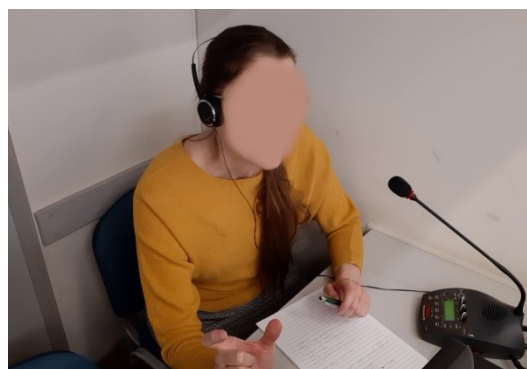
Ve třetí nahrávce nechává tlumočnice položenou ruku na hlasitosti jen krátce, dále její gestikulace není odlišná od té v předchozích nahrávkách. Ruce má opět položené na stole, pokud gestikuluje, jedná se o gesta beats v centru-centru nebo centru gestického prostoru, nikdy nezasahují do prostoru širšího než ramena tlumočnice.

Profesionální tlumočnice 3

V první nahrávce tlumočnice většinou gestikuluje v centru svého gestického prostoru, konkrétně má ruce před sebou, jsou zvednuté nad deskou stolu a gesta dlaní se pohybují v rozmezí papíru A4, který má tlumočnice na stole položený. Dlaněmi často směřuje k sobě, prsty a dlaně se dotýkají nebo drží tužku. Tlumočnice opustí tento gestický prostor pouze dvakrát, celkem asi na 45 vteřin, kdy si jednu ruku opře loktem o stůl a dlaň zvedne téměř do výše očí. Tlumočnice se na řečníka dívá po celou dobu, ale podobná gesta jsme zaznamenali pouze dvě. Jedno se vyskytuje ve chvíli, kdy oba popisují psaní a druhé v momentě, kdy oba mluví o slovu *choisissons*, které je problematické z hlediska výslovnosti. Řečník i tlumočnice tu použijí stejné metaforické gesto, kdy to slovo jakoby uchopují a drží ho v prostoru před sebou (Obrázky 53 a 54).

Obrázek 53

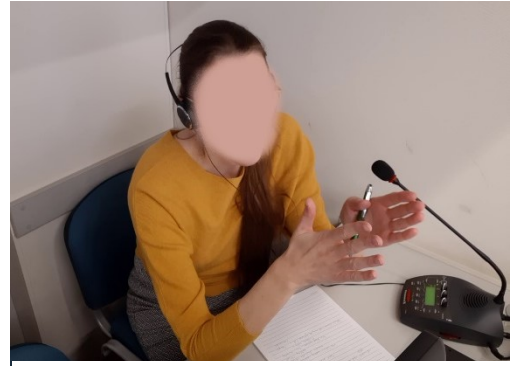

Obrázek 54

Při druhé nahrávce se gestikulace tlumočnice odehrává opět spíše v prostoru před ní, těsně nad stolem. Pozorujeme zde několik podobných pohybů, o kterých bychom mohli říci, že se jimi tlumočnice inspirovala u řečníka. Nejvýraznější je nejspíše metaforické gesto v závěru nahrávky, kdy oba hovoří o limitovaném čase pro splnění zkoušky. Toto gesto však u řečníka řadíme do kategorie ikonických gest, protože polohou dlaní připomíná přesýpací hodiny. Tlumočnice však čas limituje zleva a zprava před sebou v prostoru, proto její gesto zařadíme do kategorie metaforických gest (Obrázky 55 a 56).

Obrázek 55

Obrázek 56

Ve třetí nahrávce se kromě ikonického gesta naznačujícího trychtýř objevují pouze gesta z kategorie beats. Tlumočnice se pohybuje v centru-centru nebo centru svého gestického prostoru, poměrně často zvedá dlaně asi do výšky očí a má opřené lokty o stůl. Tlumočnice sleduje řečníky téměř nepřetržitě během všech nahrávek. Množství užívaných gest se nahrávku od nahrávky neliší, ale v těch prvních dvou můžeme stanovit více gest z kategorie metaforických a ikonických, která se objevují i u řečníků. V poslední nahrávce pozorujeme pouze gesta beats.

Profesionální tlumočnice 4

Zpočátku má tlumočnice na nahrávce předloktí založená na stole a její gestikulace není příliš výrazná. Asi po dvou minutách však začne gestikulovat výrazněji, opírá se o lokty, má zvednuté dlaně a dynamičnost gest postupně stoupá. Po celou dobu sleduje řečníka. Všimáme si několika stejných gest, která po něm opakuje. Jedná se o již několikrát zmiňované ikonické gesto pro psaní, dva zdvižené prsty pro označení druhé fáze nebo gesto ve druhé polovině videa pro popis určitých vět.

Ve druhé nahrávce je podoba gest s řečníkem ještě výraznější. Tlumočnice má také položená předloktí na stole, což může být ovlivněno častou polohou řečnickových dlaní, které má položené na stole před sebou. Tlumočnice tedy napodobuje statickou polohu řečníka, ale volí k tomu vlastní polohu rukou, která je jí přirozenější. Ačkoli nepozorujeme zopakování gesta pro výraz *globalement*, můžeme především ve druhé polovině identifikovat několik zopakovaných gest. Jedná se například o metaforické gesto pro vyznačení konkrétního času, kdy studenti začnou psát zkoušku (Obrázky 57 a 58). Další se objevuje v momentě, kdy řečník popisuje, že výběr otázek pro test probíhá náhodně. Toto metaforické gesto je u obou totožné, oba jakoby vybírají otázky z prostoru před sebou (Obrázky 59 a 60). Stejně je opět gesto pro vymezený čas, ačkoli tlumočnice opět označuje čas zleva a zprava. Velmi podobné je také její gesto pro popis otázek s několika možnými odpověďmi, které, stejně jako řečník, umisťuje do prostoru před sebou, nejdříve otázku a pod ní možné odpovědi.

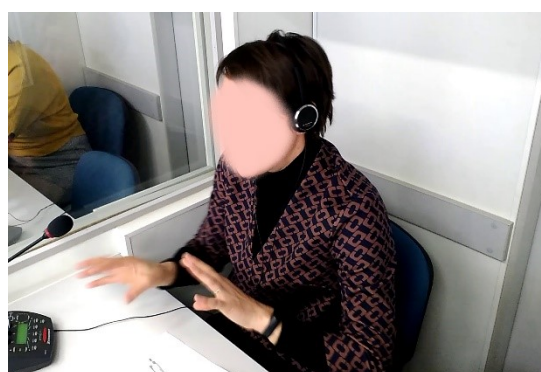
Obrázek 57

Obrázek 58

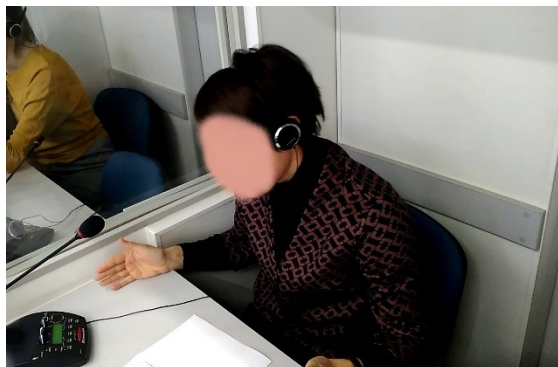
Obrázek 59

Obrázek 60

V poslední nahrávce tlumočnice užívá několik výrazných ikonických gest. Jedná se především o ikonické gesto napodobující trychtýř, popis dlouhé a krátké citace (Obrázky 61 a 62) a popis částí osnova (Obrázek 63). Z analýzy nahrávek usuzujeme,

že se tlumočnice nechává většinou ovlivnit řečnickovými gesty a používá je, protože jí pomáhají při tlumočení. Ve třetí nahrávce nemůže tlumočnice žádná gesta opakovat, ale do jejího stylu tlumočení nejspíše patří, proto si tvoří gesta podle sebe.

Obrázek 61

Obrázek 62

Obrázek 63

Profesionální tlumočnice 5

Na začátku první nahrávky má tlumočnice jednu ruku položenou pod stolem na klíně a druhou, ve které drží tužku, na stole. Touto rukou a dlaní provádí gesta beats, ale celou dobu se pohybuje víceméně v prostoru nad deskou stolu a v rozmezí papíru A4, který má na stole. Zhruba v polovině nahrávky přesune tlumočnice gestikulaci na ruku, která byla neaktivní, případně gestikuluje oběma. Gesta neoznačují nic konkrétního a tlumočnice navíc řečníka nesleduje. Její gestikulace se tedy s tou jeho neshoduje.

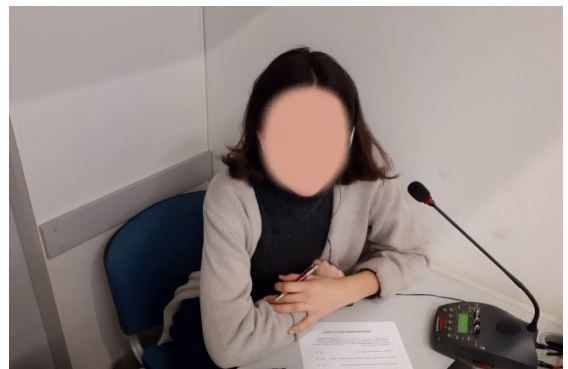
Ve druhé nahrávce je naopak patrné, když začne tlumočnice řečníka sledovat. Asi od třetí minuty napodobuje řečnickovu polohu založených dlaní. Od té doby také směřuje ruce i dlaně více k sobě. Objevují se tu větší náznaky napodobení konkrétních gest než u první nahrávky, ale nejsou nijak výrazné. Gesta pro stanovení konkrétního momentu

zadání testu a omezeného času u tlumočnice pozorujeme, ale nejsou to ta stejná jako u řečníka.

Ve třetí nahrávce je patrné, že ačkoli tlumočnice gestikuluje stejným způsobem jako u předchozích příspěvků, ve chvíli, kdy se na řečníka začne dívat, začne také více pokládat ruce na stůl, založí si dlaně a více napodobuje přesné založení rukou, jako má řečník (Obrázky 64 a 65). Toto gesto se u ní objevuje i v předchozích nahrávkách, ale ve druhé, kdy si řečník také často zakládá dlaně, a ve třetí, kdy řečník negestikuluje, pozorujeme těchto statických beats nejvíce.

Obrázek 64

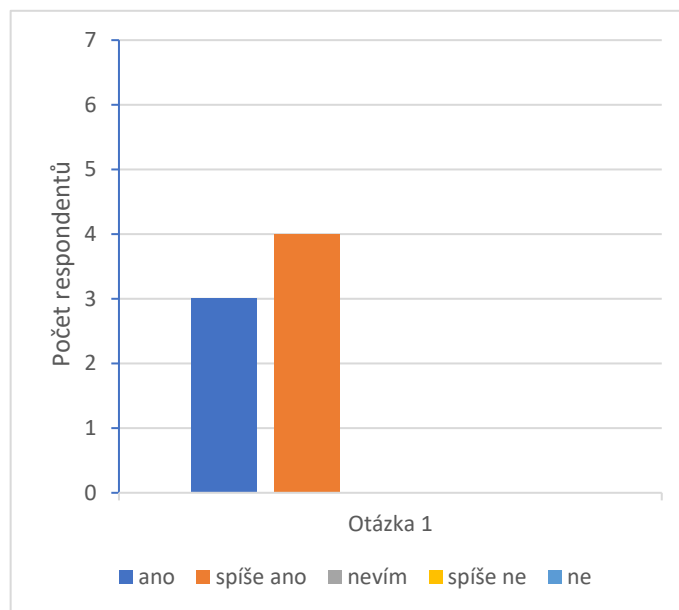
Obrázek 65

3.4 Analýza dotazníků

Dotazníky jsme analyzovali z hlediska jednotlivých otázek a pro každou jsme vypracovali samostatný graf, aby byly odpovědi přehlednější. Vyplňování dotazníků probíhalo zcela anonymně, pouze jsme si je označili *ST* nebo *PROF*, abychom věděli, zda na ně odpovídala studentka, nebo profesionální tlumočnice. Otázky jsou i zde řazeny chronologicky a osobní komentáře jsou zpracovány v závěru každé sekce.

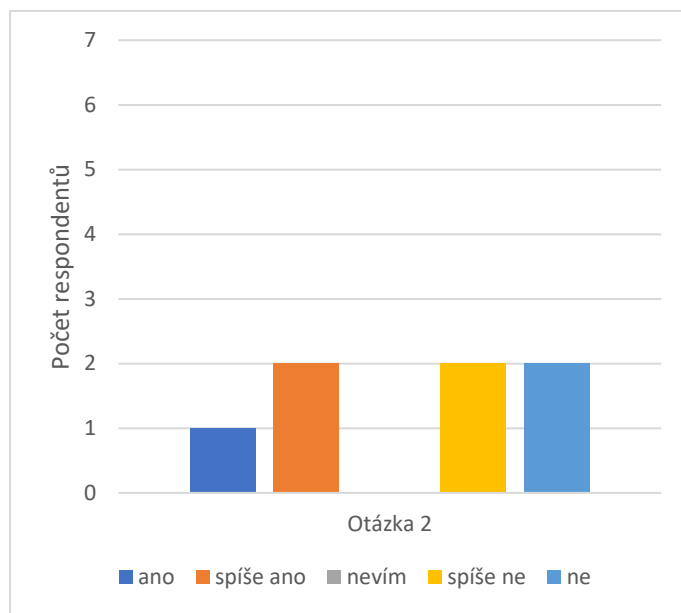
Dotazníky studentek

1. Je pro Vás při tlumočení důležité vidět na řečníka?

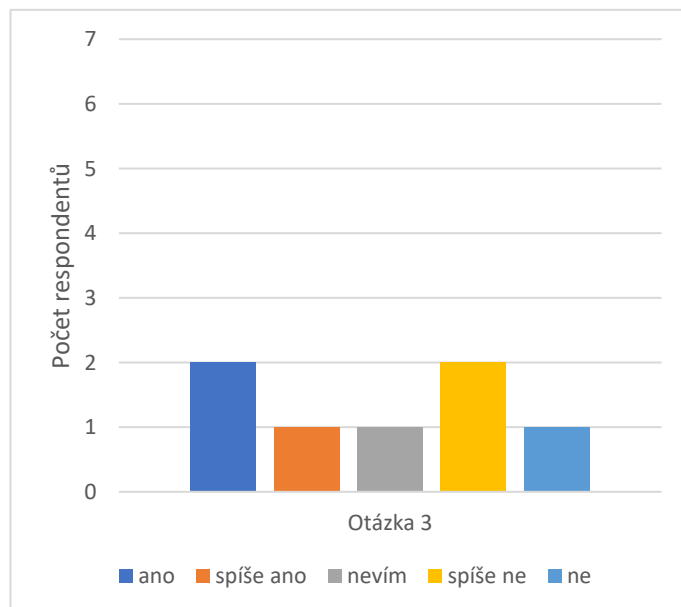
Pro všechny studentky je podle výsledků důležité vidět na řečníka, ale díky analýze, kterou jsme provedli v předchozí části, jsme zjistili, že ne všechny účastnice se na řečníka dívaly po celou dobu videa. Některá se dokonce více dívala do poznámek než na mluvčího. Přesto je pro všechny důležité mít tu možnost na řečníka se podívat.

2. Je pro Vás při tlumočení důležité vidět na posluchače?

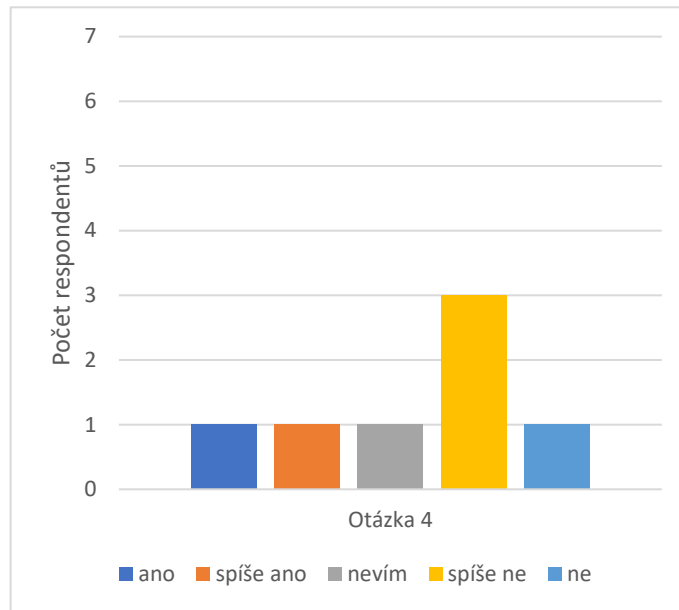
Zde se odpovědi velmi liší a z dotazníku bychom mohli vyvodit, že pro tlumočníky spíše není důležité vidět na posluchače, ale poměr odpovědí je téměř vyrovnaný. Početnější vzorek respondentů by tu nejspíše přinesl jednoznačnější výsledky.

3. Měl by řečník vidět na tlumočníka?

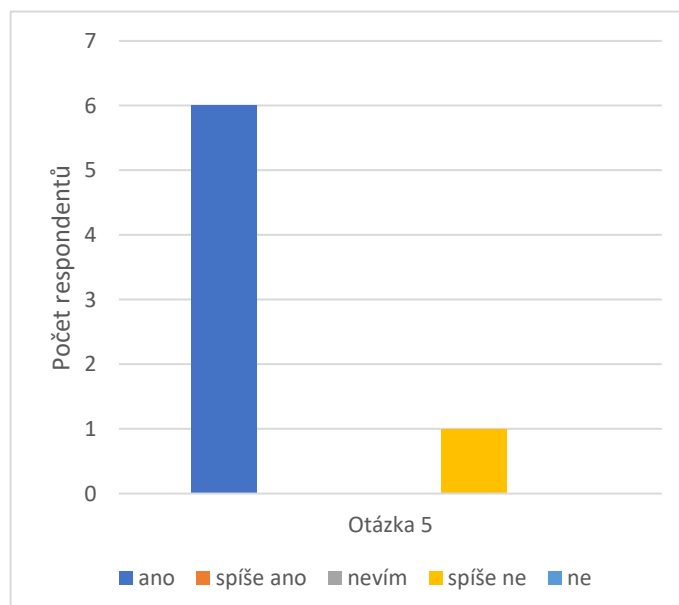
Zde není možné stanovit jednoznačný výsledek, odpovědi se velmi různí.

4. Měl by posluchač vidět na tlumočníka?

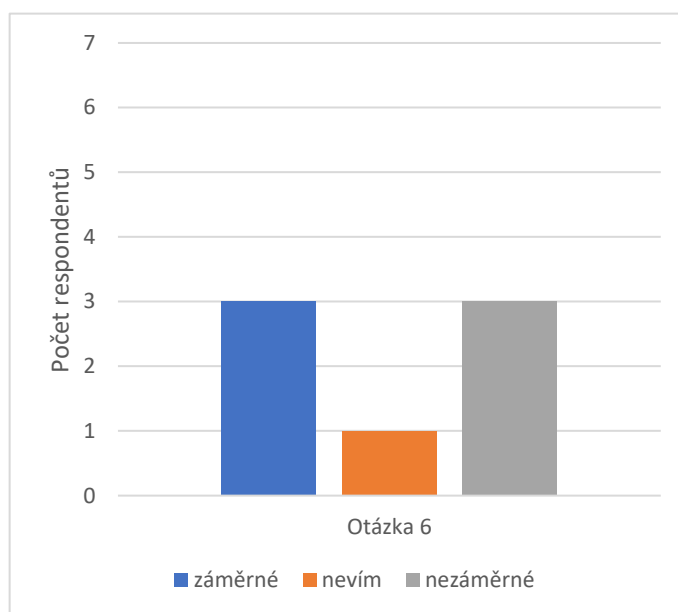
U této otázky se většina účastnic přiklání spíše k záporné odpovědi. To může souviset s některými tvrzeními z osobních komentářů (viz strana 71), kdy studentky uvádějí, že tlumočník je v kabině vlastně „schovaný“ a ani jeho gestikulace tak není vidět, když srovnají simultánní a konsekutivní tlumočení. Studentky, které na dotazník odpovídaly, strávily většinu výuky simultánního tlumočení na online platformách, kde posluchač tlumočníka vidět nemůže. Lze předpokládat, že dvěma studentkám právě tato možnost při výuce chyběla a tak zastávají názor, že by posluchač měl na tlumočníka vidět.

5. Myslíte si, že při tlumočení používáte gesta?

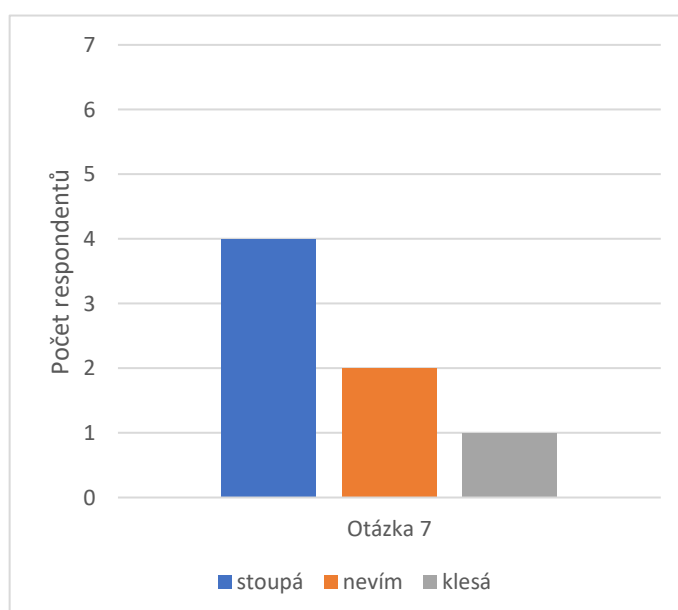
Téměř všechny studentky potvrzují užívání gest během tlumočení, pouze jedna respondentka si myslí, že při tlumočení spíše negestikuluje.

6. Pokud ano, je toto užívání gest záměrné, nebo nezáměrné?

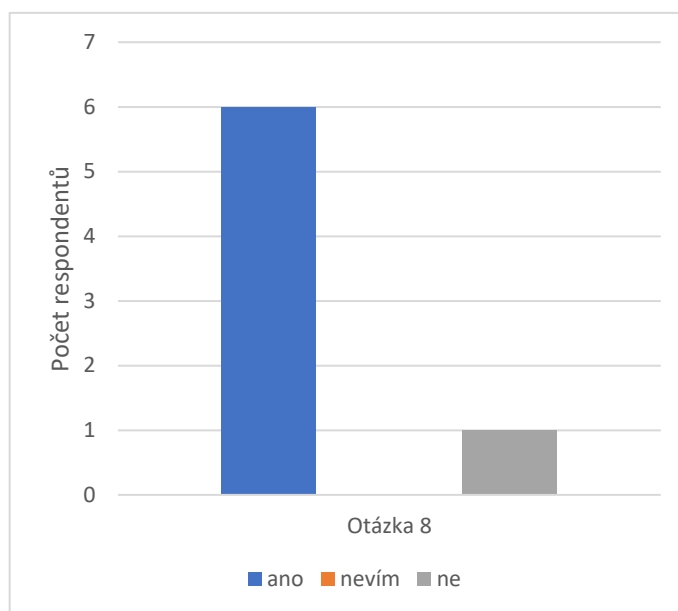
Tři studentky považují svou gestikulaci za záměrnou, tři za nezáměrnou a jedna respondentka neuvádí ani jednu možnost. Nelze tedy usoudit, zda u studentek převládá záměrné, nebo nezáměrné používání gest.

7. Řekl/a byste, že s rozšiřující se praxí u Vás používání gest stoupá, nebo klesá?

Podle odpovědí na tuto otázku by měly profesionální tlumočnice gestikulovat více než studentky, protože ty se domnívají, že u nich s praxí gestikulace narůstá.

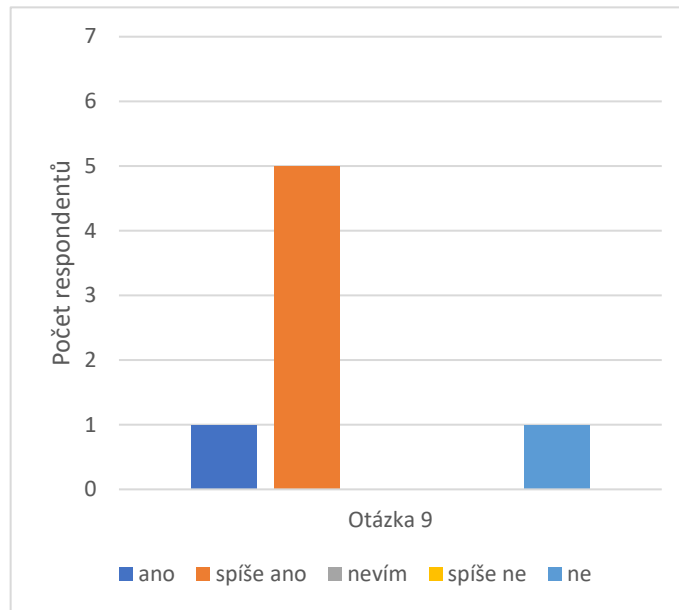
8. Jsou situace, kdy při tlumočení vědomě více gestikulujete?

- Pokud ano, jaké to jsou?

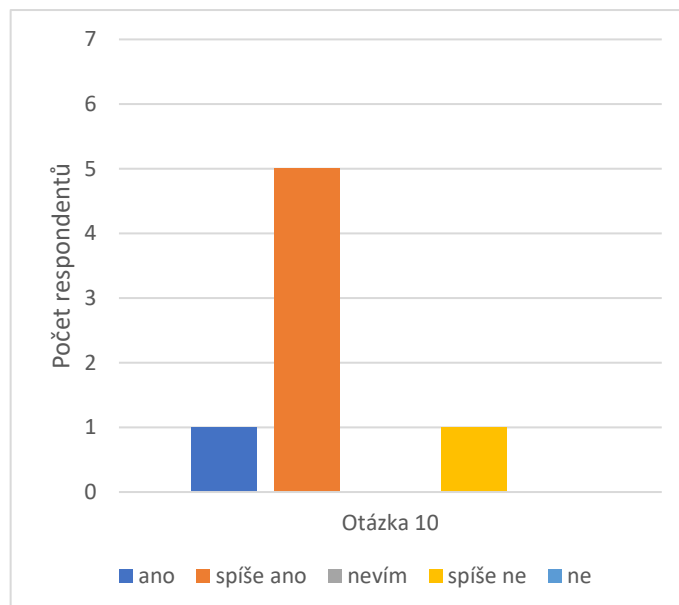
Z dotazníku vyplývá, že existují situace, kdy studentky vědomě více gestikulují. V otevřené části odpovědi uváděly nejčastěji obtížnou pasáž projevu. Tato možnost se vyskytla čtyřikrát. Některé respondentky napsaly více možností. Dále se dvakrát objevuje gestikulace a dynamičnost řečníka a jednou část s výčtem nebo snaha o správné vysvětlení a kladení důrazu. Z toho plyne, že gestikulace studentkám pomáhá při těžkých pasážích projevu, může jim pomoci s hledáním správného výrazu nebo například s udržením tempa řeči. Zároveň je tu ale i důležitá gestikulace řečníka, která může tlumočnice ovlivnit.

9. Pomáhají Vám řečnickova gesta v porozumění sdělení?

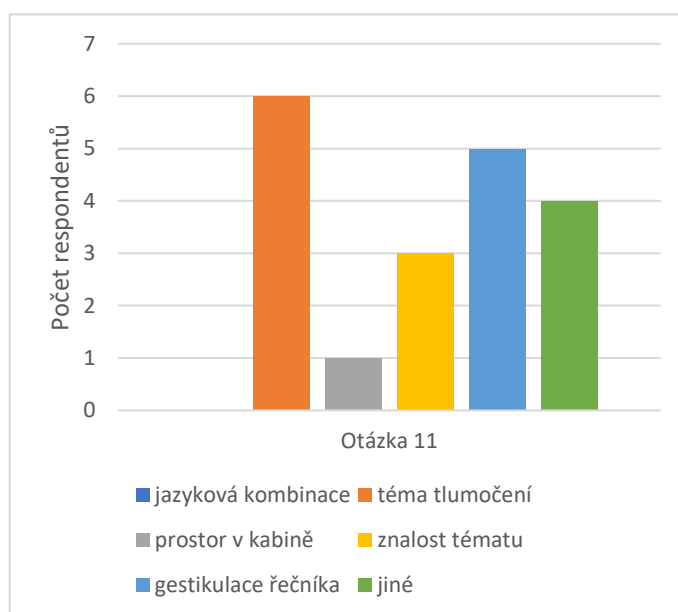
Z této odpovědi jasně vyčteme, že gestikulace řečníka hraje při pochopení projevu pro studentky tlumočení velmi důležitou roli. Tato skutečnost může být ovlivněna faktem, že studentky často během výuky tlumočily pouze audionahrávky bez možnosti vizuálního kontaktu s řečníkem a toto tlumočení pro ně mohlo být složité právě kvůli absenci gestikulace. Uvědomují si tedy, že řečnickova gesta mohou opravdu v porozumění sdělení pomoci.

10. Jste si vědom/a, že gestikulujete i v běžném životě?

Většina studentek si je vědoma gestikulace i v běžném životě. Domníváme se, že kdo příliš negestikuluje při normálních situacích, nebude gestikulovat ani v kabině. Tuto hypotézu však nelze ověřit, protože nemáme průkazná data studentek o tom, jak moc gestikulují v každodenním životě.

11. Co u Vás ovlivňuje užívání gest? (je možné zakroužkovat více odpovědí)

Zde měly studentky opět možnost vybrat více odpovědí. Nejčastěji má na jejich užívání gest vliv téma tlumočení, ale hned poté je to gestikulace řečníka. Také mezi odpověďmi na otázku *Jiné* se dvakrát objevuje tón řečníka a jeho celkový projev. Tlumočnice si tedy jsou vědomy, že řečník má na jejich gestikulaci velký vliv. V odpovědích na otázku *Jiné* se dále jednou objevuje stres a jednou potíže při tlumočení, které nejsou dále respondentkou specifikovány. Téma tlumočení a gestikulace řečníka jsou tedy dva hlavní faktory, které ovlivňují gestikulaci studentek tlumočení. Naopak jazyková kombinace nemá na gesta vliv a prostor v kabině je ovlivňuje pouze minimálně.

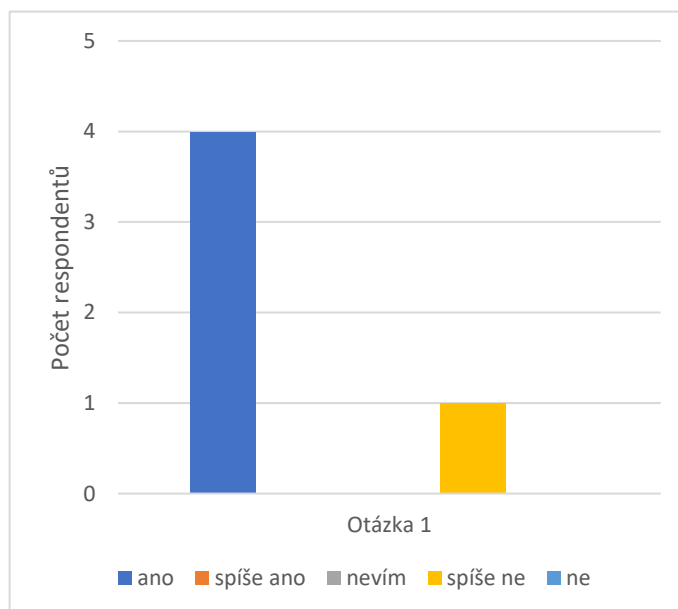
Osobní komentáře

Osobní komentáře se objevují ve všech dotaznících studentek a vyplývá z nich, že jim gestikulace, ač třeba ne zcela vědomá, pomáhá při tlumočení například ve zvolení vhodné slovní zásoby, jejich projev je s gestikulací plynulejší a cítí se jistější. Jedna

studentka konkrétně uvedla, že kopírování gestikulace řečníka může napomoci k navázání určitého vztahu s řečníkem a lze jej poté lépe pochopit. Několikrát se také objevuje myšlenka, že gestikulace v kabině je pohodlnější než při konsekutivním tlumočení, kde by mohla působit rušivě. V kabině totiž není tlumočnick příliš vidět. Možnost sledovat řečnickova gesta je zmíněna pouze jednou, ale studentka ji hodnotí velmi pozitivně a konstatuje, že jí vizuální kontakt s řečníkem během tlumočení velmi pomáhá. Pouze jednou jsme se setkali se zápornou odpovědí, kdy studentka uvedla, že nemá dojem, že by jí gesta pomáhala k lepšímu výkonu. Obecně tedy studentky považují vlastní gestikulaci za podporu při tlumočení, pomáhá jim vyrovnat se se stresem, strukturovat projev a působí i jako psychická podpora.

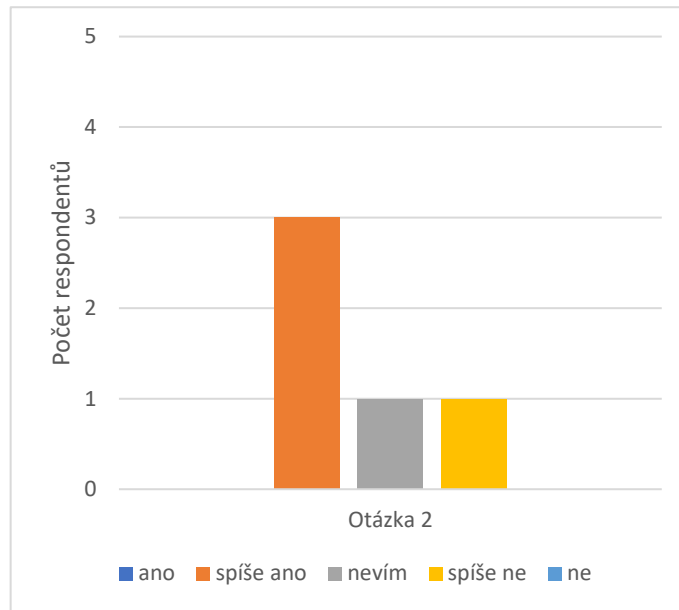
Dotazníky profesionálních tlumočnic

1. Je pro Vás při tlumočení důležité vidět na řečníka?

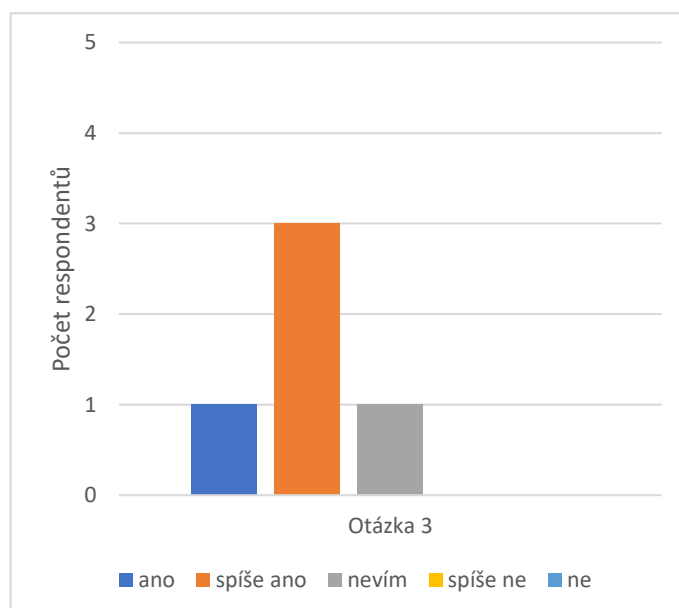
Odpověď na tuto otázku je u profesionálních tlumočnic jednoznačnější než u studentek, většina vybrala možnost *ano*. To také odpovídá tomu, že se profesionální tlumočnice na řečníky obecně dívají více než studentky tlumočení, jak nám ukázala analýza jejich nahrávek.

2. Je pro Vás při tlumočení důležité vidět na posluchače?

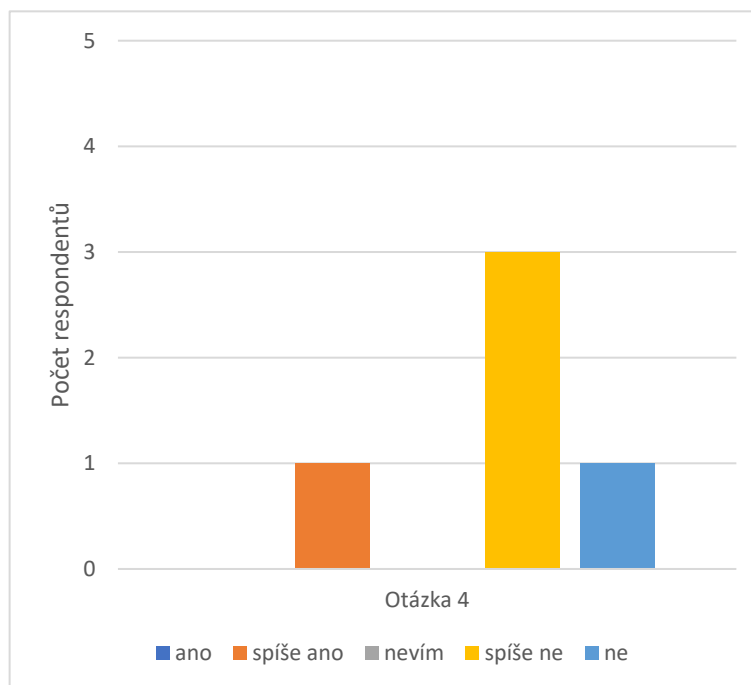
U studentek nebylo možné z dotazníku vyčíst jednoznačnou odpověď na tuto otázku, ale profesionální tlumočnice se přiklánějí spíše k tomu, že je pro ně důležité, aby viděly i na posluchače. Tato odpověď může souviset se zkušenostmi z praxe, kdy i vizuální kontakt s posluchačem může pomáhat k lepšímu tlumočení. Tlumočnick může od posluchače zachytit signály nepochopení, údivu nebo naopak nezájmu a může podle toho přizpůsobit své tlumočení.

3. Měl by řečník vidět na tlumočnicka?

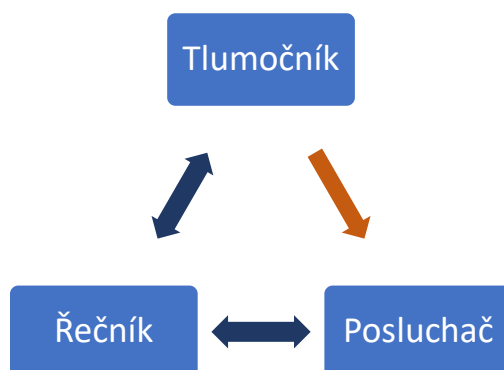
Důležitý je pro tlumočnice i vizuální kontakt řečníka s tlumočnickem. Podle jejich odpovědí by na něj měl vidět.

4. Měl by posluchač vidět na tlumočnicka?

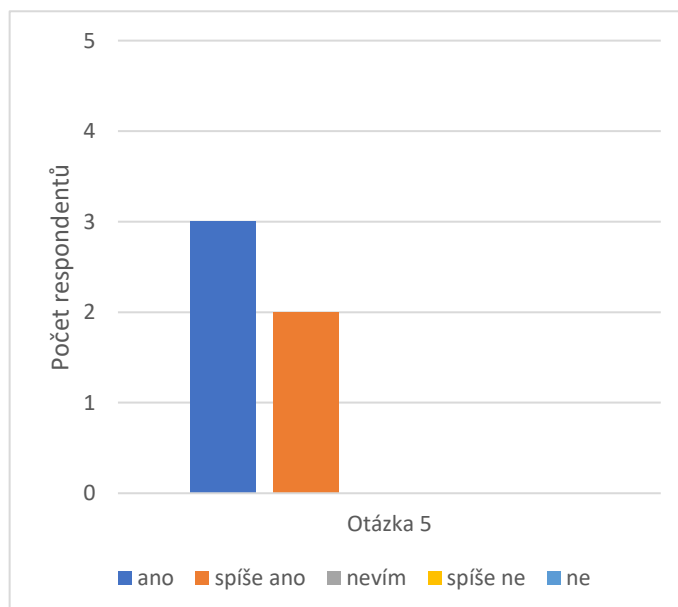

Naopak posluchač podle jejich odpovědí na tlumočnicka vidět nemusí. Pokud vezmeme v úvahu, že řečník a posluchač na sebe nejspíše vidí, je toto jediný vizuální kontakt, který podle respondentek není důležitý. Dle jejich názoru je důležité, aby tlumočnick viděl na řečníka a naopak, řekněme, že i řečník a posluchač by na sebe měli vzájemně vidět, tlumočnick by měl vidět na posluchače, ale posluchač na tlumočnicka vidět nemusí. Použili jsme vlastní grafické znázornění komunikační situace, ve kterém šipky označují vizuální kontakt mezi účastníky. Směr šipky znamená oboustranný, nebo jednostranný vizuální kontakt. Tato jednostrannost mezi tlumočnickem a posluchačem plyne možná z toho, že tlumočnick by měl být pouze hlasem řečníka, proto není pro posluchače podstatné na něj vidět.

Grafické znázornění vizuálních kontaktů při simultánním tlumočení založené na odpovědích profesionálních tlumočnic:

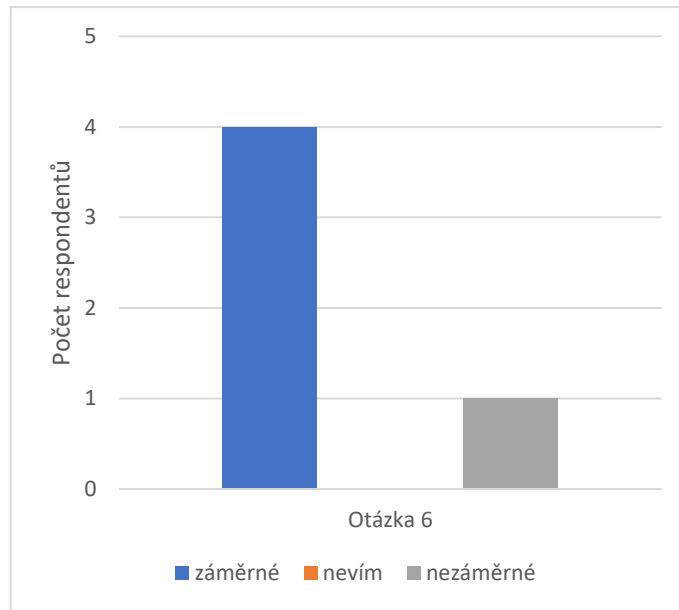

5. Myslíte si, že při tlumočení používáte gesta?

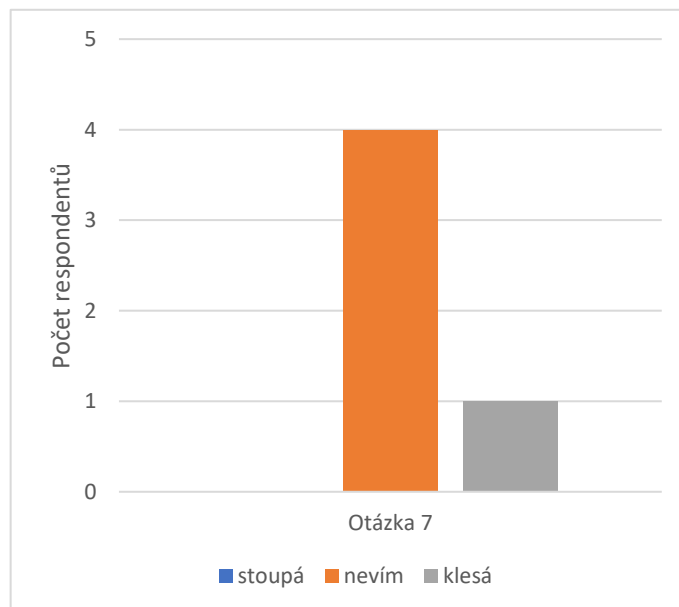
Výsledky této otázky jsou jednoznačné, respondentky souhlasí, že během tlumočení používají nebo spíše používají gesta.

6. Pokud ano, je toto užívání gest záměrné, nebo nezáměrné?

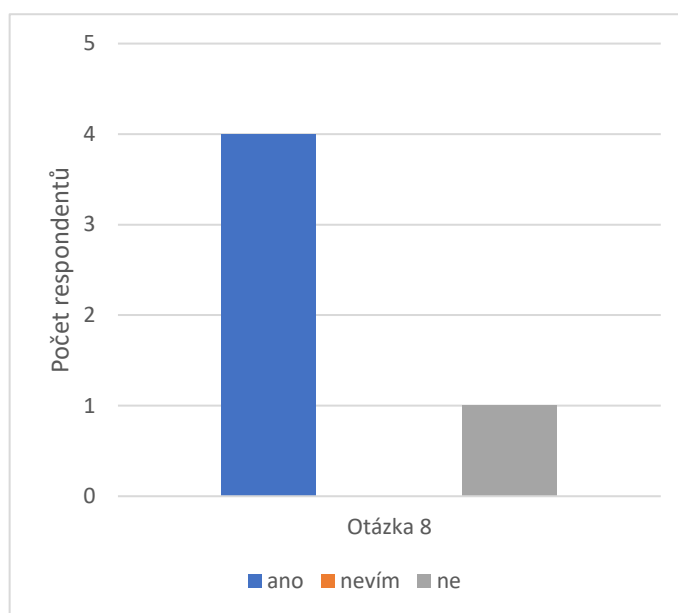
Zde se tlumočnice přiklánějí spíše k tomu, že jejich užívání gest během tlumočení je záměrné. U studentek jsme pozorovali i velký podíl opačných odpovědí.

7. Řekl/a byste, že s rozšiřující se praxí u Vás používání gest stoupá, nebo klesá?

U studentek jsme z odpovědí vyčetli, že si spíše myslí, že s rozšiřující se praxí používají gesta více. Zde však vidíme, že profesionální tlumočnice si nejsou jisté.

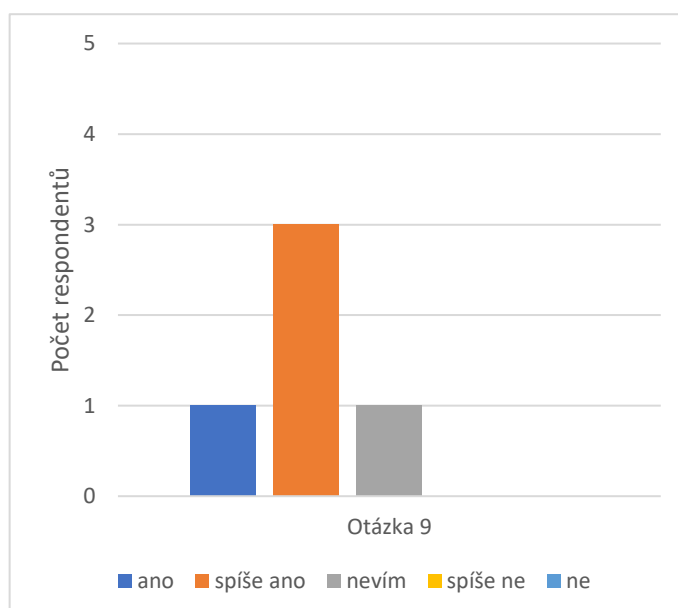
8. Jsou situace, kdy při tlumočení vědomě více gestikulujete?

- Pokud ano, jaké to jsou situace?

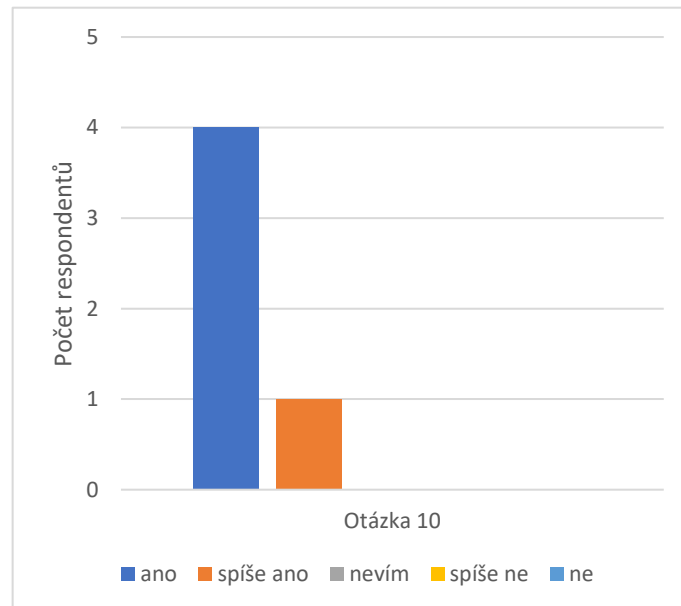
Z této otázky plyne stejný výsledek jako u studentek tlumočení. I pro profesionální tlumočnice existují situace, při kterých více gestikulují a do odpovědi uvedly dvakrát temperamentní nebo emotivní projev řečníka, jednou potřebu zdůraznění určité informace a jednou situaci, kdy se pro ně tlumočení stává komfortním, jsou si v něm jisté a mohou tak zapojit i gestikulaci.

9. Pomáhají Vám řečnickova gesta v porozumění sdělení?

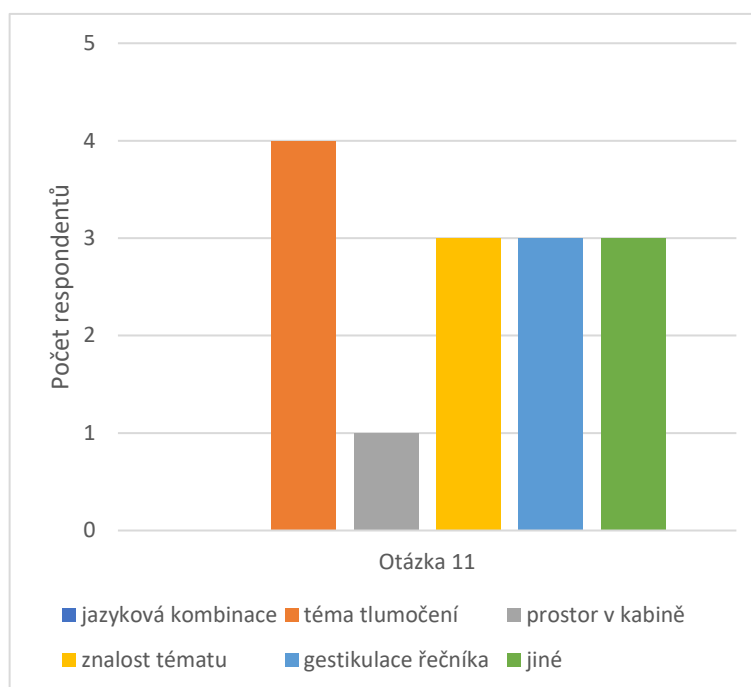
Stejně jako u studentek i zde vidíme, že tlumočnickým řečnickova gesta spíše v porozumění projevu pomáhají. Neobjevuje se tu ani jedna záporná odpověď.

10. Jste si vědom/a, že gestikulujete i v běžném životě?

Zde je odpověď jednoznačnější než u studentek. Většina profesionálních tlumočnic si je jistá, že gestikuluje i v běžném životě. Opět však k ověření této skutečnosti nemáme data a nelze potvrdit domněnku, že ten, kdo gestikuluje v každodenním životě, bude gestikulovat i v kabině a kdo naopak gesta nepoužívá, nebude je uplatňovat ani při tlumočení.

11. Co u Vás ovlivňuje užívání gest? (je možné zakroužkovat více odpovědí)

Odpovědi na tuto otázku jsou velmi podobné těm u studentek tlumočení. Opět má největší vliv na gestikulaci téma projevu, zde však zároveň i jeho znalost. Na stejné úrovni je gestikulace řečníka. V odpovědích na *Jiné* se tentokrát dvakrát objevuje obsah sdělení, především jeho emotivnost a struktura. Jednou je zmíněno tempo originálu, kdy při příliš pomalém nebo příliš rychlém projevu není gestikulace možná. Jazyková kombinace se opět neobjevuje a prostor v kabině znovu jen minimálně.

Osobní komentáře

Osobní komentáře profesionálních tlumočnic byly vyplněny ve čtyřech dotaznících. Navíc se od sebe velmi liší. Nebudeme z nich tedy vyvozovat obecné závěry jako u osobních komentářů studentek, pouze je shrneme. V jednom komentáři respondentka uvádí, že gestikuluje pouze v případě, pokud jsou téma a řečníkův projev snadné, protože gestikulace je pro ni zátěž navíc. V dalším dotazníku jsme se setkali s komentářem, že nepůsobí dobře, pokud tlumočnick hodně gestikuluje, ačkoli je „schovaný“ v kabině. Toto tvrzení je v rozporu s komentáři studentek. Další osobní komentář uvádí, že gestikulace řečníka je důležitá pro celkové porozumění řečníka. Respondentka také uvádí, že podle vlastní zkušenosti se míra gestikulace tlumočnicka mění dle míry gestikulace řečníka. V posledním komentáři tlumočnice uvádí, že vliv na její gestikulaci má především celková

atmosféra příspěvku, pokud je řečnický originál živý, začíná také gestikulovat. K této gestikulaci dokonce nepotřebuje na řečníka vidět, ale působí na ni celkové naladění projevu.

3.5 Diskuse

Z analýzy nahrávek studentek tlumočení vyplývá, že nejčastěji užívanými gesty jsou beats. Jedná se o individuální beats kudávání tempa řeči nebo ve funkci určitého rozvažování. Tato gesta se objevují u každé studentky nezávisle na řečníkovi.

Z hlediska opakování gest po řečníkovi můžeme jmenovat pět typů gest, která se objevují téměř u všech tlumočnic. Zaprvé se jedná o gesto z prvního videa pro napsání či zapsání poznámek. Domníváme se, že jeho časté používání je způsobeno tím, že studentky mají v ruce tužku a před sebou papír, což mohou být podněty pro provedení tohoto pohybu. Zadruhé se jedná o gesto u výrazu *globalement* ve druhém videu. Ačkoli ho žádná studentka nepředvede ve stejném místě gestického prostoru a stejným způsobem jako řečník, můžeme konstatovat, že ho po něm opakují a přizpůsobují ho své přirozené gestikulaci a svému gestickému prostoru. Na toto gesto jsme se zaměřili, protože je u řečníka opravdu výrazné a dalo by se očekávat, že ho studentky zopakují. Dalšími případy jsou gesta pro stanovení konkrétního momentu zadání testu a gesto omezeného času na zkoušku také z druhého videa. Ačkoli studentky ne vždy zopakovaly gesto stejným způsobem jako řečník, je patrné, že je jeho gestikulace ovlivnila. Zmíníme ještě statická beats při tlumočení druhého videa. U studentek si obecně lze povšimnout, že ačkoli přirozeně gestikulují, při tomto tlumočení směřují ruce více k sobě, mají založené dlaně, ruce položené na stole blíže k sobě nebo je mají přímo založené. Pozorujeme tu tak ovlivnění řečníkem v tomto ohledu.

Díky analýze profesionálních tlumočnic můžeme konstatovat, že i u nich se nejvíce objevují stejná opakovaná gesta jako u studentek. Nejčastěji se jedná o gesto pro psaní. Vysvětlení může opět spočívat v tom, že většina tlumočnic má v ruce tužku a před sebou papír na poznámky. Naopak gesto pro výraz *globalement* jsme nezaznamenali ani u jedné tlumočnice. Gesta pro stanovení hodiny a omezeného času pro zkoušku se objevují rozdílně, někdy je tlumočnice zopakují velmi podobně jako řečník, jindy využijí vlastní gesto, u kterého nelze říci, že je řečníkem ovlivněno. Napodobování statických beats ve druhé nahrávce nepozorujeme v takové míře jako u studentek.

Z rozboru plyne, že ve vybraných originálních videích se objevuje několik gest, která jsou napodobována častěji než jiná. Toto napodobování je stejné jak pro studentky tlumočení, tak pro profesionální tlumočnice. Při porovnávání těchto dvou skupin jsme nenašli výrazný rozdíl v gestikulaci. Mezi nejvíce napodobovaná gesta patří gesto psaní, které je pro tlumočnice nasnadě, protože mají tužku i papír. Gesto pro výraz *globalement*

je nejvýrazněji provedené gesto ze všech nahrávek, logicky na sebe tedy strhne pozornost. Pozorujeme ho spíše u studentek tlumočení, ale ani tam není pravidlem. Co se týče napodobování řečníka, nejprůkaznějšími gesty jsou pohyby pro stanovení daného momentu pro začátek testu a omezeného času zkoušky. Nejedná se o běžná gesta, nejsou výraznější než jiná, a přesto je tlumočnice často napodobí. Tato gesta tedy můžeme označit jako ta, která tlumočnice po řečníkovi opakuje nebo jsou jím do velké míry ovlivněny. Jedná se však o ojedinělé případy. Z výzkumu dále usuzujeme, že statická beats ve druhé nahrávce patří spíše ke gestům, která mají na tlumočnice vliv, ale samy je vyloženě nenapodobují.

K problematice gest je zapotřebí přistupovat s tím, že každý člověk má svou vlastní gestikulaci a někdo už ze své podstaty k určitým gestům tíhne více, někdo méně. Domníváme se tedy, že gestikulace je velmi individuální jev, ať už se jedná o gestikulaci v běžném životě nebo při simultánním tlumočení. Zajímavým výzkumem by jistě bylo porovnání gestikulace tlumočnic v každodenních situacích a v kabině při simultánním tlumočení. V tomto případě by však bylo nahrávání obtížněji proveditelné. Pro potřeby naší práce byla metoda nahrávání a následné analýzy videí nejvhodnější volbou, protože nám poskytla všechny relevantní materiály.

Užívání gest u studentek tlumočení a profesionálních tlumočnic se nijak výrazně neliší, záleží spíše na individuálních projevech gestikulace. Je možné, že při replikaci výzkumu se stejným počtem účastníků řešitelé vyplynou jiné výsledky než nám, protože bude mít ve vzorku větší počet lidí, kteří mnohem více gestikulují nebo naopak více lidí, kteří negestikulují vůbec. Jsme si tedy vědomi toho, že vzorek účastnic našeho výzkumu neposkytuje všeobecně platné výsledky. Pro zobecnitelné výstupy by bylo potřeba vzorek účastníků experimentu podstatně navýšit.

Na základě analýzy nahrávek můžeme konstatovat, že tlumočnice, které se účastnily tohoto výzkumu, gesta po řečníkovi spíše neopakuje. Faktorů, které na to mají vliv, můžeme jmenovat několik. Zaprvé je to jistě individuální sklon ke gestikulaci každé tlumočnice. Domníváme se, že pokud ani v běžném životě příliš a výrazně negestikuluje, nebude gestikulovat ani v kabině. Dalším faktorem je vizuální kontakt s řečníkem. Některé tlumočnice se na řečníka dívají téměř nepřetržitě, některé méně. To má jistě také vliv na stínování řečnickových gest. Na gestikulaci působí také téma tlumočení, jak nám potvrdily výsledky dotazníků. Naopak gestikulaci při simultánním tlumočení by nemělo ovlivňovat prostředí, které se nemění, protože tlumočnick se vždy nachází v téměř identických kabinách.

Závěrem bychom chtěli ještě podotknout, že velkou roli při gestikulaci tlumočnicka hraje také tužka, kterou má většinou tlumočnick při tlumočení v kabině v ruce nebo alespoň na stole. Několikrát jsme při analýze pozorovali, že tlumočnicki tužku drží v obou rukách a negestikulují nebo se k ní v gestech vracejí a slouží jim jako adaptor. Jindy jim ovšem sloužila také jako rekvizita a o to více s ní gestikulovali. Máme zde na mysli především gesta pro psaní. Dalším podnětným tématem by bylo již zmiňované porovnání gestikulace mužských a ženských tlumočnicků. V neposlední řadě by se výzkumy mohly věnovat také porovnání gestikulace tlumočnicků v běžném životě a při tlumočení.

Hlavní rozdíl při porovnání dotazníků studentek a profesionálních tlumočnic vidíme v nejednoznačnosti některých odpovědí. Konkrétně se jedná o otázky číslo 2, 3 a 4. U studentek jsou odpovědi nejednoznačné, velmi se různí. U profesionálních tlumočnic pozorujeme větší jednotnost v odpovědích. Nejednotnost v odpovědích právě na tyto otázky může souviset s nedostatkem praxe studentek. Nemají ještě takovou zkušenost s tlumočením například v sálech, kde je řečník i posluchač. Během vyučovacích hodin si tuto situaci nemohou vyzkoušet. Možná tedy vlastně nevědí, co na tyto otázky odpovědět, protože dané situace ještě nezažily. Naopak profesionální tlumočnice s větší praxí už vědí, co je v takových případech pro tlumočnicki, řečníky i posluchače nejlepší.

Kromě tohoto rozdílu jsou však odpovědi podobné. Největší shodu pozorujeme v otázkách, které se týkají gestikulace řečníků a jejího vlivu na gestikulaci tlumočnicků. Máme na mysli především otázky číslo 9 a 11. Většina respondentek souhlasí, že jim řečnickova gestikulace pomáhá nebo spíše pomáhá při porozumění sdělení. V závěrečné otázce na to, co u nich nejvíce ovlivňuje užívání gest pozorujeme opět u všech respondentek odpověď *téma projevu* a dále *gestikulace řečníka*. Řečník a jeho celkový projev se objevují i v otevřené části otázky číslo 8. Z tohoto zjištění vyvozujeme, že největší vliv na gestikulaci tlumočnicka v kabině při simultánním tlumočení má téma příspěvku a řečníkův projev. Zároveň dodáváme, že jsme si vědomy malého počtu respondentek a výsledky tak nelze považovat za obecně platné. Profesionálních tlumočnic bylo méně než studentek, což může mít na výsledky výzkumu také vliv.

Východiskem pro naši práci byl výzkum Eleny Zagar Galvãoové, který jsme aplikovali na francouzsko-český materiál. My jsme navíc pracovali i s profesionálními tlumočnicemi, ne pouze se studenty. Sama autorka neuvádí přímo konkrétní výstupy, soustředí se spíše na deskriptivní analýzu. Na její postup jsme navázali a řídili se podněty, které nabízí.

Nyní je zapotřebí replikovat náš výzkum pro potvrzení či vyvrácení závěrů. Je však nutné brát v potaz to, že gestikulace a i další neverbální prostředky jsou do velké míry individuální jevy, na které má vliv vždy několik faktorů. Může se tedy stát, že při dalším výzkumu ve stejných podmínkách a se stejným počtem respondentů se dostaví jiný výsledek, protože tlumočníci budou mít větší či naopak menší sklon ke gestikulaci. Stejný výzkum lze samozřejmě aplikovat i na různých jazykových materiálech. Dále lze také podnětná témata týkající se gest tlumočnicků při simultánním tlumočení rozšířit o další prostředky neverbální komunikace, jako je například mimika. Zaměřit se lze na již zmiňovaný vliv psacích pomůcek na tlumočnickovu gestikulaci, ať už při simultánním nebo konsektivním tlumočení, srovnání gestikulace u tlumočnicků a tlumočnic či jejich gestikulaci v každodenních situacích. Tyto úvahy už však přenecháváme dalším výzkumníkům.

4. Závěr

Cílem této práce byla analýza neverbální komunikace tlumočnicků při simultánním tlumočení v kabinách. V teoretické části jsme uvedli problematiku neverbální komunikace a neverbálních prostředků obecně. To jsme poté vztáhli na situaci simultánního tlumočení. Vždy jsme kladli důraz především na užívání gest jakožto hlavního tématu této práce. Případovou studii jsme replikovali podle disertační práce Eleny Zagar Galvãoové *Speech and gesture in the booth – A descriptive approach to multimodality in simultaneous interpreting* (2009). Analyzovali jsme nahrávky vybraných tlumočnic a poté pracovali i s dotazníky, které účastnice vyplňovaly.

Neverbální komunikace nás provází snad v každé situaci. Simultánní tlumočení není výjimkou, ačkoli má svá specifika. Je však třeba brát v potaz individuálnost užívání neverbálních prostředků. Každý z nás má jinou mimiku, někdo výraznější, někdo méně, liší se frekvence i podoba užívaných gest, nemáme stejné držení těla a naše řeč očí také není totožná. Stejně tak se liší každý tlumočnick v používání gest. Existují faktory, které gestikulaci ovlivňují, ale vždy zůstane především individuálním jevem.

Jsme si vědomi toho, že kvůli malému počtu účastnic nelze výsledky naší případové studie činit obecně platnými. Doufáme však, že jsme poskytli náhled do problematiky neverbální komunikace při simultánním tlumočení. Tato oblast nabízí širokou škálu možností, které lze zkoumat. Například jen jazykové kombinace jsou téměř nevyčerpatelným zdrojem inspirace. Gesta jsou jen jedním z několika neverbálních prostředků, na které se lze zaměřit. Věříme, že neverbální komunikaci a simultánnímu tlumočení bude věnována větší a větší pozornost a další výzkumy přinesou dosud neobjevené poznatky.

Seznam použitých zdrojů

- Bohle, U.: Contemporary classification systems. In: *Body - Language - Communication. Volume 2: an international handbook on multimodality in human interaction*. Ed. Cornelia Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. s. 1453–1461. ISBN 3-11-039509-6.
- Bressemer, J.: Transcription systems for gestures, speech, prosody, postures, and gaze. In: *Body - Language - Communication. Volume 1: an international handbook on multimodality in human interaction*. Ed. Cornelia Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2013. s. 1037–1059. ISBN 978-3-11-020962-4.
- Brône, G., Salaets, H.: Introduction. In: *Linking up with video. Perspectives on interpreting practice and research*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2020. s. 1–11. ISBN 9789027204653.
- Čeňková, I.: *Úvod do teorie tlumočení*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87218-09-9.
- Ekman, P., Friesen, V. W.: The Repertoire of nonverbal behavior: Categories, origins, usage, and coding. In: *Nonverbal Communication, Interaction, and Gesture. Selections from Semiotica*. Ed. T. A. Sebeok, J. Umiker-Sebeok. Volume ed. A. Kendon. Hague: Mouton Publishers, 1981. s. 57–105. ISBN 90-279-3489-4.
- Fricke, E.: Deixis, gesture, and embodiment from a linguistic point of view. In: *Body - Language - Communication. Volume 2: an international handbook on multimodality in human interaction*. Ed. Cornelia Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. s. 1803–1823. ISBN 3-11-039509-6.
- Galvão, Z. E.: Gesture functions and gestural style in simultaneous interpreting. In: *Linking up with video. Perspectives on interpreting practice and research*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2020. s. 151–179. ISBN 9789027204653.
- Gile, D.: *Basic concepts and models for interpreter and translator training*. Rev. ed. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2009. ISBN 978 9 027 22433 0.
- Hendl, J.: *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- Kendon, A.: *Gesture: visible action as utterance*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. ISBN 978-0-521-83525-1.

Kimbara, I.: Gestures and mimicry. In: *Body - Language - Communication. Volume 2: an international handbook on multimodality in human interaction*. Ed. Cornelia Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. s. 1375–1381. ISBN 3-11-039509-6.

Křivohlavý, J.: *Jak si navzájem lépe porozumíme. Kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988.

Lee, G. R.: Role-space in VRS and VRI. In: *Linking up with video. Perspectives on interpreting practice and research*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2020. s. 108–125. ISBN 9789027204653.

Mikuláščík, M.: *Komunikační dovednosti v praxi. 2., dopl. a přeprac. vyd.* Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-8864-7.

Miovský, M.: *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.

Mittelberg, I.: Gestures and iconicity. In: *Body - Language - Communication. Volume 2: an international handbook on multimodality in human interaction*. Ed. Cornelia Müller. Berlin, Walter de Gruyter, 2014. s. 1712–1732. ISBN 3-11-039509-6.

Müller, C.: Gestural modes of representation as techniques of depiction. In: *Body - Language - Communication. Volume 2: an international handbook on multimodality in human interaction*. Ed. Cornelia Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. s. 1687–1702. ISBN 3-11-039509-6.

Pöchlhacker, F.: “Going video”. Mediality and multimodality in interpreting. In: *Linking up with video. Perspectives on interpreting practice and research*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2020. s. 13–45. ISBN 9789027204653.

Poyatos, F.: Audible-visual approach to speech. In: *Advances in nonverbal communication: sociocultural, clinical, esthetic and literary perspectives*. Ed. F. Poyatos. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1992. s. 41–57. ISBN 1-283-35826-3.

Poyatos, F.: Nonverbal communication in interpretation. In: F. Poyatos: *Nonverbal communication across disciplines*. Volume 1, Culture, sensory, interaction, speech, conversation. Amsterdam: John Benjamins B. V., 2002. s. 271–296. ISBN 90-272-2181-2.

Poyatos, F.: Nonverbal communication in simultaneous and consecutive interpretation: A Theoretical model and new perspectives. (1987). In: *The Interpreting studies reader*. Ed. F. Pöchhacker, M. Shlesinger. London: Routledge, 2002. s. 234–252. ISBN 0-415-22478-0.

Saicová-Římalová, L.: *Pragmatika. Studijní příručka*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2845-5.

Wagner Cook, S.: Gesture and working memory. In: *Body - Language - Communication. Volume 2: an international handbook on multimodality in human interaction*. Ed. Cornelia Müller. Berlin: Walter de Gruyter, 2014. s. 1936–1942. ISBN 3-11-039509-6.

Elektronické zdroje

Becerra, O. G.: First impressions in interpreting quality assessment: The Incidence of nonverbal communication. In: *Interpreting Brian Harris. Recent developments in translatology*. Ed. Amparo Jiménez Ivars, María Jesús Blasco Mayor. Switzerland: Peter Lang Verlag, 2012. s. 173–192. Dostupné také online z ResearchGate https://www.researchgate.net/publication/285600011_First_Impressions_in_Interpreting_Quality_Assessment_The_Incidence_of_Nonverbal_Communication

Bühler, H.: Conference interpreting: A Multichannel communication phenomenon. *Meta 30* (1), 1985. s. 49–54. Dostupné také z Research Gate https://www.researchgate.net/publication/271180212_Conference_Interpreting

Doporučené smluvní podmínky pro tlumočení. [online]. ASKOT. [cit. 5. 4. 2022]. Dostupné z <https://askot.cz/wp-content/uploads/2020/03/DOPORU%C4%8CEN%C3%89-SMLUVN%C3%8D-PODM%C3%8DNKY-PRO-TLUMO%C4%8CEN%C3%8D.pdf>.

Elena Galvão. [online]. Faculdade de letras. Universidade do Porto. [cit. 3. 4. 2022]. Dostupné z: https://sigarra.up.pt/flup/pt/func_geral.formview?p_codigo=238455.

Elena Zagar Galvão. [online]. AIIC. [cit. 3. 4. 2022]. Dostupné z: https://aiic.org/client/roster/clientRosterDetails.html?clientId=4075&clientRosterId=47&no_header=true.

Galvão, Zagar E.: Speech and gesture in the booth – A descriptive approach to multimodality in simultaneous interpreting. [online]. Ed. Dries De Crom. *Selected Papers of the CETRA*

Research Seminar in Translation Studies 2008. Dostupné z <https://www.arts.kuleuven.be/cetra/papers/files/galvao.pdf>.

Kaderka, P.: Gesto. [online]. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. [cit. 26. 3. 2022]. Dostupné z <https://www.czechency.org/slovník/GESTO>.

Lehečková, E., Jehlička, J.: Gestikulace ve sdíleném prostoru jako kooperativní utváření významu. [online]. In: *Časopis pro moderní filologii* 101, 2019, s. 150-169. [cit. 3. 3. 2022]. Dostupné z <https://casopispromodernifilologii.ff.cuni.cz/magazin/2019-101-2/>.

Lehečková, E., Jehlička, J.: Multimodální konstrukce: jazyk a gestikulace jako vtělená kognice. [online]. In: *Studie z aplikované lingvistiky* 2, ročník 9, 2018, s. 89–103. [cit. 3. 3. 2022]. Dostupné z https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/104676/Eva_Leheckova_%e2%80%9494_Jakub_Jehlicka_89-103.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

McNeill, D.: Guide to gesture classification, transcription, and distribution. In: *Hand and Mind: What Gestures Reveal about Thought*. Chicago: University of Chicago Press, 1992. Kapitola dostupná online z https://books.google.cz/books?id=3ZZAfNumLvwC&pg=PA75&hl=cs&source=gbs_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false [cit. dne 3. 3. 2022]. s. 75–104.

Pilotáž. [online]. JTP. [cit. 5. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.dev.jtpunion.org/O-profesi-Akce/Odborne/Definice-nekterych-pojmu-z-oblasti-tlumoceni-a-pre?commentspage=517>.

Rennert, S.: Visual input in simultaneous interpreting. [online]. In: *Meta*, 53 (1), 2008. s. 204–217. Dostupné také z Research Gate https://www.researchgate.net/publication/272714836_Visual_Input_in_Simultaneous_Interpreting.

Seeber, K. G.: Multimodal input in simultaneous interpreting: An eye-tracking experiment. In: *Proceedings of the 1st International Conference TRANSLATA, Translation AAA Interpreting research: Yesterday–Today–Tomorrow*. Eds. L. N. Zybatov, A. Petrova, M. Ustaszewski. 12.-14. 5. 2011, Innsbruck. Frankfurt: Peter Lang, 2012. s. 341–347. Dostupné také online z <https://www.yumpu.com/en/document/read/5580506/kilian-g-seeber-geneva-switzerland-1-kilianseeberch>.

Tlumočení na dálku – první výstupy pracovní skupiny. [online]. ASKOT. Praha 8. 4. 2020. [cit. 1. 4. 2022]. Dostupné z <https://askot.cz/tlumoceni-na-dalku-prvni-vystupy-pracovni-skupiny/>.

Videa použitá při případové studii

Français avec Pierre, 4. 2. 2018, *Une Technique très efficace pour s'améliorer en français*. [online]. YouTube video. [cit. 8. 2. 2022]. Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=YV33pFxc0VU&t=322s>.

ULB – Faculté Droit & Criminologie, 12. 2. 2021, *Introduction au cours d'Histoire de la Belgique contemporaine*. [online]. YouTube video. [cit. 8. 2. 2022]. Dostupné z https://www.youtube.com/watch?v=64ftzT_1X0&t=290s.

Minute Facile, 20. 9. 2013, *Français facile: réussir une bonne introduction*. [online]. YouTube video. [cit. 8. 2. 2022]. Dostupné z https://www.youtube.com/watch?v=m79vIHSdj_I.

Přílohy

Podepsané informované souhlasy, vyplněné dotazníky a veškeré videonahrávky studentek i profesionálních tlumočnic jsou uloženy v archivu autorky této diplomové práce.

Příloha 1 – Informovaný souhlas

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu

Já, ..., se dobrovolně účastním výzkumu, který je součástí diplomové práce na Ústavu translatologie FF UK. Řešitelkou projektu je Barbora Načeradská. Jsem si vědom/a toho, že mohu od účasti na výzkumu kdykoli odstoupit. Použité videonahrávky budou využity pouze pro účely diplomové práce a veškerá data budou zcela anonymní.

Souhlasím s pořízením mého videozáznamu. ANO NE

Souhlasím s použitím mé fotografie v diplomové práci pro ilustraci výstupů. ANO NE

Přeji si, aby byly tyto fotografie použity s rozostřeným obličejem. ANO NE

Souhlasím s uchováním videonahrávek v archivu. ANO NE

Datum.....

Podpis.....

Dotazník

1. Je pro Vás při tlumočení důležité vidět na řečníka?
  - ano spíše ano nevím spíše ne ne
2. Je pro Vás při tlumočení důležité vidět na posluchače?
  - ano spíše ano nevím spíše ne ne
3. Měl by řečník vidět na tlumočnicka?
  - ano spíše ano nevím spíše ne ne
4. Měl by posluchač vidět na tlumočnicka?
  - ano spíše ano nevím spíše ne ne
5. Myslíte si, že při tlumočení používáte gesta?
  - ano spíše ano nevím spíše ne ne
6. Pokud ano, je toto užívání gest záměrné, nebo nezáměrné?
  - záměrné nevím nezáměrné
7. Řekl/a byste, že s rozšiřující se praxí u Vás používání gest stoupá, nebo klesá?
  - stoupá nevím klesá
8. Jsou situace, kdy při tlumočení vědomě více gestikulujete?
  - ano nevím ne
  - Pokud ano, jaké to jsou situace? (obtížná pasáž, problém se slovní zásobou, technické problémy...)
  - .....
  - .....
9. Pomáhají Vám řečnickova gesta v porozumění sdělení?
  - ano spíše ano nevím spíše ne ne
10. Jste si vědom/a, že gestikulujete i v běžném životě?
  - ano spíše ano nevím spíše ne ne
11. Co u Vás ovlivňuje užívání gest? (je možné zakroužkovat více odpovědí)
  - a) Jazyková kombinace (uveďte prosím vaši jazykovou kombinaci)
    - .....
  - b) Téma tlumočení
  - c) Prostor v kabině
  - d) Znalost tématu
  - e) Gestikulace řečníka
  - f) Jiné .....

12. Zde můžete přidat svůj osobní komentář k užívání gest při simultánním tlumočení: